

K 80 ÉV P

Szörényi Levente

Felelős kiadó:

Zikkurat Produkció - Rosta Mária

Szerkesztő:

Stumpf András

Munkatársak:

Dr. Krivánszky Sára

Kárpáti Alexandra

Lőrinczy György

Grafikus:

Rádi Sarolta

Borítófotó:

Vértés György

Nyomdai előkészítés, nyomtatás:

AGON Bt. - Vareg Nyomda

ISBN 978-615-02-3791-6

Támogatók:

A SZERKESZTŐ ELŐSZAVA

2025 Szörényi-év. A zenész, zeneszerző 80. születésnapja köré egy sor esemény szerveződött, amelyek áthúzódnak az egész esztendőn. Ebbe a sorozatba illeszkedik ez a könyv is.

80 évhez 80 kép dukál – s mindazok a történetek, amelyek ma is Szörényi eszébe jutnak ezek láttán. Ez a kiadvány tehát több egyszerű képeskönyvnél. Megvalósulásához személyes találkozásokon, beszélgetéseken keresztül vezetett az út. Ezt a gyakorlatban éppen úgy kell elképzelni, mint amikor az ember a nagyapjával leül régi fényképeket nézegetni, aki felidézi mindazt, amit az adott fotó előhív belőle akár hat-hét évtized távolából is. Emlékeket, érzéseket, gondolatokat.

Noha a kötet átíveli Szörényi Levente 80 évét, a benne szereplő fényképek nem szükségképpen kívánják bemutatni a teljes pályáját – minthogy a zeneszerző önéletrajza (Rohan az idő) tíz éve, a hetvenedik születésnapjára megjelent, ennek különösebb értelme nem lett volna. Nem volt cél az sem, hogy minden egyes évből kerüljön fotó a könyvbe. Erre már csak azért sem törekedhattünk, mert a gyerekevek legtöbbször nem áll rendelkezésre fotó. Meg aztán: olykor egy képről beugró történet további felvételek becsatolását is megkívánta.

A kötethez nem csupán Szörényi Levente családi fényképeiből és a Zikkurat Színpadi Ügynökség archívumából dolgoztunk, de nyilvánosan elérhető forrásból származó felvételeket is megmu-tattunk Szörényinek. Amelyekről beugrott neki valami érdekes, fontos, azokat igyekeztünk elhelyezni a kötetben. Olyan egyensúlyra törekedtünk tehát, amelyben helyet kapnak a már ismert, de nélkülözhetetlen fotók csakúgy, mint az eddig sosem látott felvételek a családi és személyes archívumból.

A könyv azonban nem lenne méltó az évfordulóhoz és az életműhöz, ha nem tartalmazná utóbbi igényes bemutatását: ezt Kiss Eszter Veronika tollából a kötet végén találják. A könyv bevezetőjeként pedig az ugyancsak zenetörténész Batta András személyesebb hangvétellű értékelését olvashatják Szörényi Levente életművéről: azt a szöveget, amellyel a Zeneakadémia színpadán köszöntötte az ünnepeltet a Szörényi-év nyitányaként.

HŐSÖK ÉS HEGYEK

(Batta András laudációja a Szörényi 80 ünnepi év nyitóhangversenyén, a Zeneakadémián, 2025. január 4-én)

Nem gondoltam, hogy egyszer itt fogok vizsgázni Szörényiből a Zeneakadémia színpadán, ráadásul a jelenlétében, olyanok előtt, akik nálamnál régebben és jobban ismerik őt és életművét. De legalább elfogulatlan vagyok, és lelkes, mert az utóbbi hetekben, hónapokban, minél feljebb kerültem a Szörényi-hegyen, egyre élesebb lett bennem a felismerés: ez a hegy tanúhegy, valódi magasságokkal és jelképes mélységekkel, az időnek, a történelemnek megannyi rétegével és a hegycsúcs felé közeledve a végtelen égbolt látványával.

Jó adag transzcendencia van a Szörényi-jelenségben, és – többek közt – ezért is érzem alkalmas és méltó kiinduló helyszínnak a Zeneakadémiát ahhoz az utazáshoz, amely ma kezdődik és egész évben tart, azaz 2025-ben, amikor Levente április 26-án betölti a nyolcvanát. Ebben a térben testközelbe kerül a magyar zenetörténet, zár össze megbonthatatlan láncolatként Liszt és Erkel, Bartók és Kodály és az egész 20. századi magyar zene. Szentély ez a terem, az építészek eredeti elképzelése szerint Apollóé, aki a homályos, zavaros dionüszoszi külvilág után fényes ligetében vár bennünket, és megtisztulást kínál. Ez már önmagában is egy Szörényi-mű témája lehetne...

Rácsodálkozunk: milyen erős itt a magyar szív verése. Varkocsos, ősi díszbe öltözött legények ropják a táncot, jelképezve a világi zenét a Nagyterem bejáratának jobb oldalán. Angyalok vigyáznak rájuk. S a hangversenyterem felső részét szalagszerűen díszítő frízen a paraszti élet epizódjai is megjelennek. Pedig az épület megnyitásakor, 1907-ben még kevesen tudták, hogy a magyar népzene mozaikját épp akkor illeszti össze monumentális tablóvá két fiatal muzsikos: Bartók és Kodály.

Szörényi Levente életműve illik ide, a Zeneakadémia jelképei közé.

A mai ünnepi hangverseny portré és üzenet. Megfejtendő? Vallom, hogy igen. Őszinteség, hit, erős gesztusok, csodákba révedések, forró közlési vágy jellemzi. Az ember azt hiszi, átlát a szitán. (Egy jeles professzorom mondta egykor: Bachnál átlátok a szitán, Mozartnál nem. Beethovennél nincs szita.) Csoda-e, hogy Levente Beethoven-zenével vezeti be két nagy művét is, az István, a királyt és az Árpád népét? Beethoven. A kendőzetlen, maszk nélküli alkotó,

aki legszívesebben mindenkit átölelne, hogy a fülünkbe kiálthassa: figyeljétek, ahogy az égi szikra villámfénye egyszerre csak beragyogja a sötétséget. „Ha nem hiszed, hogy érdemes, miért indultál el?” – hallhattuk az imént négysoros népdal lejtésén, hajdútánc szilajságával. Igen, miért is indultunk el? Van, aki nem tudja, van, aki sejti, van, aki tudván tudva hirdeti. Levente ilyen. Felépíti Déva várát – bármi áron. Kőműves Kelemen... Ez a rockballada, a maga erős, mély és összetett népiségével az 1980-as évek elejéről hasonlóan új időszámítás jele volt az utóbbi hatvan év magyar beatzenéjének történetében, mint az, hogy a nyugati minta Levente és az Illés kezén (stílszerűen: szekeren), valamint a Fonográf „tölcsérében” magyar szövegű és zenei anyanyelvű dallá nemesedett.

A népzene, az őskultúrák popzenéje összetalálkozott az újkori popzenével és vált új generációk népzenejévé.

Ezt tudja mindenki? A népzénét felélesztő táncházmozgalom, az úgynevezett „revival” csak a magyar népi popzene megszületése után, attól egyáltalán nem függetlenül indult el diadalmas útjára, 1970 körül. És ez még mindig csak a Szörényi-hegy külső kérge. Sokkal mélyebb igazságokról van szó, amelyek Levente ásatásai folyamán kerültek és folyamatosan kerülnek felszínre. A régész kíváncsiság családi örökség. Ám Levente esetében jelképes jelentőségre nő. Nemcsak arról van szó, hogy keresi a pilisi Holdvilágárokban a honfoglaló Árpád temetkezési helyét.

Az ő ásóját nem a matériával hitelesített bizonyítási vágy irányítja, hanem az a hitté érő sejtés, amit az ősi szavak, legendák közvetítenek felé.

A keletkezésüket tekintve távolban gomolygó sumér-akkád irodalmi töredékek magyarra vetítésével például olyan szókincsre talált, amely egy ősi, mágikus-misztikus világ érzését keltette fel benne, és ihlette azt a különös, idegen és a tudat alatt mégis oly ismerősnek tetsző zenét, amit a Fénylő ölednek édes örömében című oratóriumában szuggesztíven megalkotott. A zenei látomásban feltűnik az a táj, ami bennünket vándorlásainkon egykor körülvelt. Mint ősi ornamens, kígyózik a műben egy lecsupaszított dallam, inkább hangsornak mondható, amely egyszerre emlékeztet a magyar népzene pentaton örökségére és különböző távol-keleti zenék hangkészleteire. Van előzménye ennek is a Szörényi-életműben, megtalálható a zenetörténeti jelentőségű úgynevezett fehér lemezen, 1971-ből, melynek csak fedőneve a kor aktuális hívószava, a „Human Rights”. Fontosabb, ami mögöttes van: a pszichedelikus, szitáros hangzású kulcsdal, az Approximáció az al- és felvilág emlegetésével

és az emberi lét relativitásának a felismerésével. „A mi életünk a Földön csak egy megközelítés” – így hangzott az alkotóiker, Bródy János versének 1971-ben szokatlanul csengő, fontos sora.

Nem emiatt, de mégis ennek felismerésével keresi és ragadja meg Levente a sumér-akkád, ősi, „holt” vagy talán inkább így mondhatjuk: a földtől elszakadt, metafizikai nyelv képeit, szimbólumait. A zene ereje, ritmusa, lüktetése, a szólóhangok és a kórus kezelése szakrális jelentést nyer és ezáltal olyan misztériumot alkot, amely mellett senki sem mehet el közömbösen. Levente meg tud bennünket szólítani. Ért a himnuszok nyelvén, s nemcsak az István, a király zárókórusában, hanem valamennyi oratorikus művében. Ezek általában napimádó örömodák. Levente istenként tiszteli a fényt.

A hangversenyportré második részében lépnek közénk a hősök: István, illetve Koppány, Árpád, s a teljesség kedvéért Atillának is itt lenne a helye. Félistenek a monumentális trilógiában, ami egyébként az ugyancsak Istvánt középpontba állító Veled, Uram rockoperával tetralógiává egészül ki. Óhatatlanul eszünkbe jut Richard Wagner a klasszikus oldalon, s nem is véletlenül: az alkotói gesztus, a monumentalitás, a szövegnek és zenének a rock életterében szokatlanul önálló élete, a deklamáció operás emelkedettsége – távolról a nagy bayreuthi operareformátorra emlékeztet. Még a művek, különösen az Árpád népe harmóniavilágában is van, aminek akár Wagner is lehetett az ihletője.

A fő kérdés azonban nem ez, hanem a magyar zenedráma kérdése. Tehát nem Wagner, hanem Erkel Ferenc. Jelképes, hogy Himnuszunk egyes motívumai ki-kibukkannak mind az István, mind az Atilla, mind az Árpád zenei szötteсібől. De ennél sokkal többről van szó. A magyar történelmi tárgyú zenedráma felélesztéséről. Ugyanis a magyar történelemből merített opera Szörényi előtti egyetlen igazán sikeres korszaka Erkel Hunyadijával és Bánk bánjával lezárult. Minden későbbi kísérlet, kezdeményezés, amely a magyar történelem epizódjait próbálta zenés színpadra vinni – valljuk be – tiszavirág-életű érdeklődést váltott ki, és mára jórészt feledésbe merült. Erkelnél is csak addig volt hatásos és hiteles, amíg politikai illúzió, dinamizmus és hit volt mögötte, azaz elsősorban a Hunyadi Lászlóban, ahol a dráma egyfajta áldozati szertartás a haza oltárán. A Bánk bán esetében más a helyzet, mert ott 1848/49 történelmi törése és az ebből fakadó hosszú keletkezési időszak s a közben megváltozott világ miatt összekuszálódnak eszmék és érzések. De a kétféle áldozat, a királyné bűnhődése és a feleség misztikus önfeláldozása jelenetében pogány erő sejlik fel a dolgok mélyén.

A magyar történelmi témájú zenés színpadi művek értelmét, hatását, aktualitását, erejét Erkel óta elsőként Szörényi Levente szabadította fel. Miért és hogyan? A válaszom természete

tesen szubjektív, inkább megérzés, és a szerző személyében, vallomásaiban való elmerülés élményeire vezethető vissza.

Levente gondolat és érzésvilágában a spirituális és zenei gyökerek nagyon mélyre nyúlnak.

A történelem mögé, mitikus korokba, legendák világába. A nagy keleti síkságok süvítő forgószelébe, a lovak patáinak dübörgő dobkórusába, vakító napfelkelték isteni fényébe, a Hold és a csillagok titokzatos sátorába. Ilyen, némiképp elhasznált képekkel (elnézést érte) próbálom megjeleníteni a transzcendentális, zoroaszteri erőknél azokat a megfeszülő, kisimuló, összeszövődő és ismét szétnyíló szálait, amelyek Szörényi misztériumjátékait áthatják.

Ebből következik, hogy ezek a művek örök érvényű, tudat- és identitásformáló üzeneteket hordoznak, legalábbis nekünk, magyaroknak. Mindez feljogosítja az erre amúgy is hajlamos szerzőt, hogy prófétaként forduljon felénk. Gesztusát tekintve hasonló hévvel, mint egykor Kodály, amikor Berzsenyi hangján szólította meg egy kórusműben a magyarokat, vagy éppen Zrínyi „szózatával” könyörögve, fenyegetve: „Ne bánts a magyart!” Ebben az értelemben lehet mintája Kodály magyarsága a 2003-ban bemutatott Elég volt! című kantátának. Wass Albert költeményének Levente olyan jelentőséget tulajdonított, hogy a versmondás élményét súroló szóló recitálásban a szövegnek adott elsőbbséget: szavak izzanak fel a keményre faragott rock-szimfonikus együttes pajzsán.

A refrén: „Adjátok vissza a hegyeimet!” bár elsősorban a kényszerű határokról és Erdélyről szól, mégis tágabb értelmet nyer. Levente égboltot ostromló hegyi magasságain laknak az ősi hősök: Atila, Árpád, István, de még Koppány is. „Keressétek az ősokeket...” – int Árpád hangján, misztikus operájának nagy zárómonológjában Szörényi Levente, és mi hálásak lehetünk neki, hogy ebben a szellemben él és alkot.

Köszönjük, Levente, hogy életművedben közel hoztad a hegyek és az ősök hangját.

S miközben Isten további áldását kérem életedre, egyben azt kívánom, hogy új és újabb generációk számára is keljen fel a nap a Szörényi-hegy csúcsára pillantva!

SZABI, LEVI

Vidám kis angyalkák vagyunk Szabolccsal ezen a képen. Mondjuk akinek ilyen gumipulykája van háromévesen, mint itt nekem, az lehet is vidám, nem? A felvétel 1948 nyarán készült. Pontosan tíz évvel korábban nevezték el Adolf Hitler Platznak az osztrák városka, Gmunden főterét – amikor a németek magukhoz csatolták Ausztriát. Mindez csak azért fontos, mert amikor 1945. április 26-án megszülettem, a főteret még mindig így hívták, ezért aztán az első hivatalos lakcímemben szerepel a diktátor neve. Családunk még '44-ben elmene-kült Magyarországról, a tér 8-as száma alatt működő Hotel Schwanban szálltak meg, oda születtem. Amikor az amerikaiak bevonultak és rekvirálták a szállodát, a karmelita kolos-torban húzhattuk meg magunkat. Lehetett volna belőlem osztrák, de anyám a háború vé-gével úgy döntött, visszaköltözünk, úgyhogy amikor ez a vidám fotó készült, már két angyali angyalföldi srácról készülhetett. Ott élünk már a Visegrádi utcában, apai nagyszüleinknél. Akkor még élt a Nagyfater is, de ő nem sokkal később meghalt, úgyhogy rá nem nagyon emlékszem.

Nagyapámat hiába keresnénk levéltárban Szörényi néven.

Groda. Nagyfater halotti anyakönyvében is ez a név szerepel. A Szörényi nevet apánk talál-ta ki magának – szép és magyaros név volt, jobban lehetett érvényesülni vele, mint a szláv Grodával. Magamban ma is megköszönöm apámnak a névváltást. Milyen borzalmasan né-zett volna ki később, hogy „Groda-Bródy: István, a király”!

Fotó: Szörényi családi archívum

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

PANNÓNIA UTCA

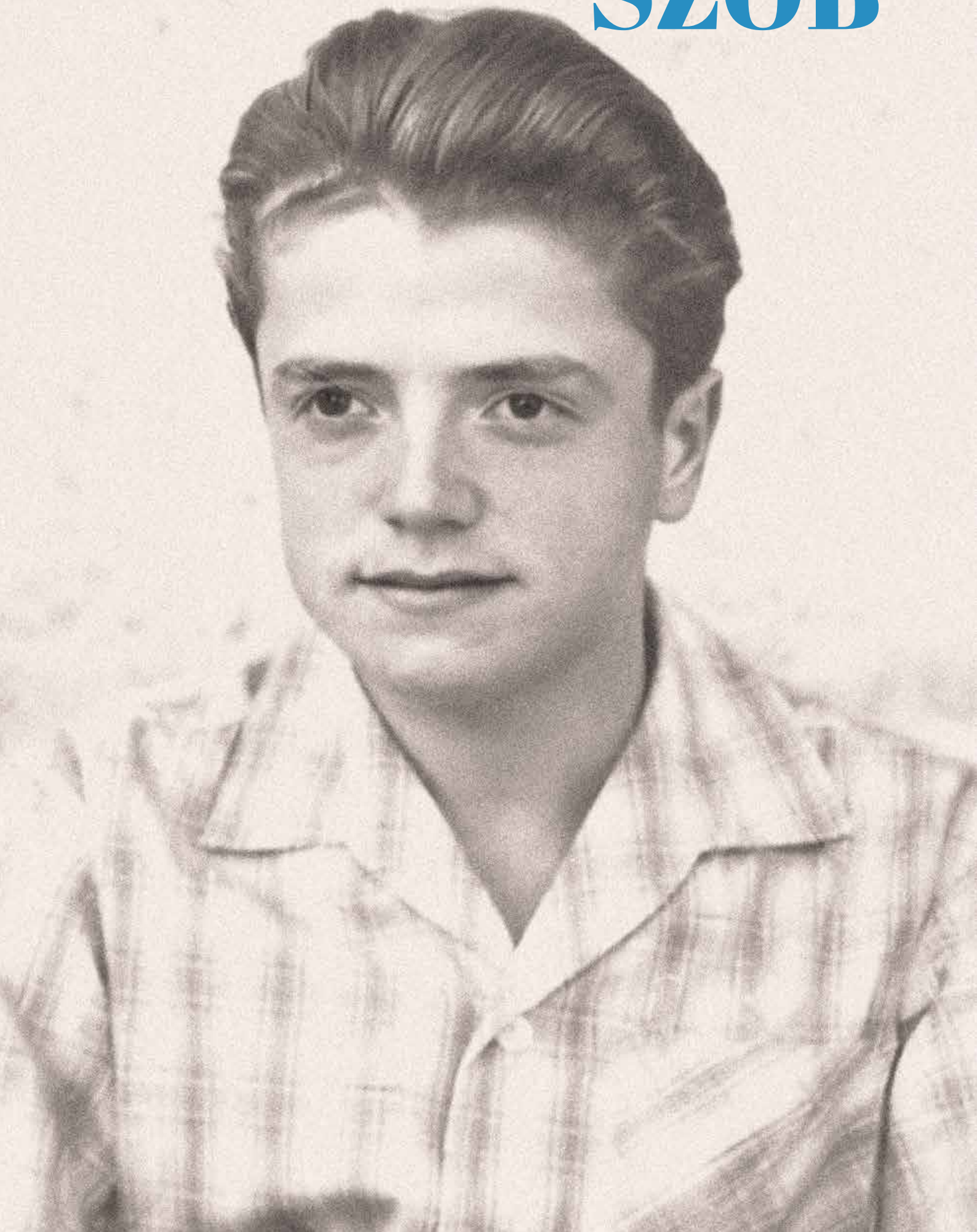
A mai RAM Colosseum – benne a Rockmúzeum, amelynek gyűjteményében az én gitárjaim is helyet kaptak – épp szemben áll az egykori iskolánkkal. Valahányszor ott vagyok, és kinézek a gitárok mögül az ablakon át, egyenesen a fiúiskola bejáratára látok rá. Oda jártunk be nap mint nap egészen 1956-ig. Ezen a fényképen nem nehéz kiszúrni engem, ott ülök rögtön a tanár mellett az első sorban. Ezekre az iskolás évekre már elég jól emlékszem. A Father például reggelente, amikor elindított bennünket a Pannónia utcai iskolába, mindig ránk szólt: „aztán nem dumálni semmiről.” Pedig nem volt tudomásunk semmilyen titokról, amit elárulhattunk volna. Jó, esténként hallgatta a Szabad Európát. Azt is tudtuk, hogy fél nyolckor mindig bekapcsol egy kis, látszólag hétköznapi rádiót – a „világvevőt”. A készülék úgy nézett ki, mint bármelyik néprádió, de volt rajta egy külön gomb, amivel át lehetett állítani, hogy más hullámhosszokat is fogjon. Fél nyolckor kezdődött az Amerika Hangja jazzműsora. Tangerből, Észak-Afrikából sugárzott.

Nekiünk az volt az ablakunk a világra.

Az a műsor ismertetett meg minket az amerikai zenével – aminek a későbbiekre elég nagy hatása lett.

Fotó: Szörényi családi archívum

SZOB

Ez a fotó Szobon készült rólam 1958-ban. Nem nyaralni voltam ott. A szobi bentlakásos gyermekotthonba kerültünk Szabolccsal. Otthon ugyanis kezdett tarthatatlanná válni a helyzet: Muter és Fater mindennap estig dolgoztak, a nagymamánk meg folyton elájult, nagyon rossz állapotban volt már szellemileg is, nem tudott ránk figyelni délutánonként. Faterék úgy döntöttek: nem is a Nagymuter kerül otthonba, hiszen akkor sem lesz, aki felügyeljen minket. Inkább mi kerülünk kollégiumba. Nem örültünk, de nem volt választásunk. Mennünk kellett. Őszintén szólva nagyon megviselt, amikor 1956 őszén Szobra kerültünk. A másik kép akkor készült Fateréről, Szabolcsról meg rólam.

Zárkózott kisfiú voltam, nem tudtam könnyedén beilleszkedni

– amire a forradalom is rátett egy lapáttal. Tudtuk, hogy Pesten lőnek, mi meg ott voltunk teljesen elvágva a külvilágtól, a szülőktől. November 3. estéje örökre beleégett az emlékezetembe. Az iskolánknak otthont adó kastélytól egészen a Dunáig szaladtam, merthogy különös hangok szűrődtek át a folyón. A partra érve láttam is, mi okozza őket. Nem autók voltak. Szörnyetegnek tűntek. És bár nem tudtam, mik lehetnek, azt határozottan éreztem: nem jó, hogy jönnek. Visszaszaladtam a kastélyba, izgatottan elmeséltem az egyik tanárnak, amit láttam. Kértem, jöjjön le velem, nézze meg ő is – hátha ő tudja, mik ezek az ismeretlen járművek. Nem jött. Annyit mondott csak: „Tudom én azt anélkül is. Holnap megszállják Budapestet.” Borzasztó volt.

Fotók: Szörényi családi archívum

Oklevél

A MAGYAR ÚTTÖRŐK SZÖVETSÉGE

Szobi Járási Elnöksége

által rendezett

Járási Úttörő Hangversenyen

a Szobi-Füvészházban

Úttörő mandolin zenekara

pajtás

kiváló

eredményt ért el.

Nagymaros, 1958. márc. 9.

Elvagyda *Jankó*
elnök titkár

SZOBÍ JÁRÁSI
ELNÖKSÉG

Fotók: Szörényi családi archívum

Szobon voltak azért jó dolgok is. Gyakorlatilag ott kezdődött el a zenei karrierünk Szabolccsal. A kastély díszterme mögötti könyvtárszobában állt egy vitrin, benne középen egy akusztikus gitár, kétoldalt pedig három-három mandolin. Ahogy megláttuk a hangszereket, tudtuk, hogy erre van szükségünk. Addig egy gyerekben sem volt meg a szükséges elszántság vagy érdeklődés irántuk – bennünk viszont igen. Nem is csoda, hiszen keresztanyánktól, Felvinczi Takács Alice „nénitől” korábban már tanultunk zenélni – igaz, hegedűn. Másfél évig. A szobi költözéssel a hegedülés félbeszakadt, de nem bántuk. Nem szerettünk bele a hangszerbe. Másfél év hegedűn alig számít valamennyinek, de azért nagy előnyt jelentett, amikor a mandolint kézbe vettük: az is úgy van hangolva, mint a hegedű, csak a mandolinon dupla húrok vannak, és bundok osztják a fogólapot. A pengetést kellett csak megtanulni. Gyorsan ment. Egyik tanárunk, Béla bácsi régi álma volt, hogy mandolinzenekart alapít az iskolában. Általunk ez végre megvalósulhatott. Gyorsan sikeresek lettünk, egy ezt bizonyító oklevelet meg is találtam most itthon.

A Szobi Fiúotthon Mandolinzenekara a televízióba is bekerült 1958-ban.

Még az Úttörőstadion színpadára is feljutottunk, s meg is nyertük az ott rendezett versenyt. Tizennégy sem voltam, de az iskolában már sztárként kezeltek – engem is, Szabolcsot is.

HOLDVILÁGÁROK

Amint megérkezett a jó idő, Faterral rendre útnak indultunk a Pilisbe. Buda környékén bőven akad hegy, választhattunk volna más irányt is, de ő mindig oda vitt minket. Egy ilyen kirándulás alkalmával készültek ezek a fényképek is, nagyjából 1959-ben. A Holdvilágárok jelentősége akkor sem volt ismeretlen Fater előtt – közeli barátja, Sashegyi Sándor már 1939-ben ásatásokat kezdett ott. A Pilis engem mindenesetre már gyerekként rabul ejtett.

***Volt benne valami mély, megmagyarázhatatlan vonzás,
ami azóta sem engedett.***

Már vagy húsz éve, hogy Pilisszántóra költöztem – és egy pillanatig sem bántam meg. A Holdvilágárokból pedig évtizedekkel ezelőtt én magam is ásatásokat kezdeményeztem. A Holdvilágárok Alapítványt 2000-ben hoztam létre, de nemcsak az ásatások kötődnek hozzá, hanem az Árpád-pajzs díj is, amelyet egy időben az alapítvány osztott ki. A 2006-os év, az őszi beszéd és annak következményei mélyen felkavartak. Bár nem jártam tüntetésekre, valahogy mégis jelezni akartam, hogy nem tetszik, amit látok. A díjat hét ember kapta – utalva a hét vezérre. Ez az érzés szülte tehát a díjat és az Árpád népe című darabomat is. Akadt, aki visszaadta az Árpád-pajzsot, mondván: világnézetileg nem semleges. Hát persze, hogy nem az! Én sem vagyok semleges világnézetileg – és nem is akarok az lenni.

Ez a fotó már abban a kétéves időszakban készült, amelyet a váci Sztáron Sándor Gimnáziumban töltöttem. Először Szabolcs került oda Szobról, majd én is. Itt már gitáron játszottunk mindketten. Ekkor már magnószalagra másoltam rádióból felvett zenéket, sőt, a gimnáziumi önképzőköriben még előadást is tartottam Mahalia Jackson énekművészetéről. Bluesról, jazzről hosszan és szenvedéllyel tudtam beszélni másoknak. Szabolccsal duóban léptünk fel a klubdélutánokon és mindenféle alkalmakon, itt ragadt ránk az is, hogy „az őrült Szőrényiék”. Aztán egy idő után Csizivel kiegészülve trióztunk is. Ez látható a fényképen. Csizi iskolatársunk volt, Csizmadia volt a vezetékneve, de a keresztnévére most nem vennék mérget ennyi év távolából... Fene egye meg, hogy már nem tudom felhívni Szabolcsot. Ő biztosan tudná. Várjunk csak! Megvan! Csizmadia István! Így hívták. Mindegy, lényeg, hogy Csizi gazdag gyerek volt, neki volt a legjobb gitárja hármunk közül. Játsszani nem nagyon tudott, de kísérfunkcióban elmuzsikált. Az ő erőssége a szervezés volt. Menedzser volt, mielőtt ilyesmi létezett volna. Bulikat kötött le a triónak. Játsszottunk például Patyolatban. Meg aztán egy lagziban is Pestszentlőrincen.

Annak mondjuk csúnya vége lett.

Gyorsan kiderült, hogy nem a mi repertoárunkra kíváncsi a násznép: olasz slágereket játszottunk, Shadows-t, ilyesmiket. A terem teljesen kiürült, a szabadban ittak inkább az emberek, mi meg éreztük, hogy ennek rossz vége lesz. Ha az ajtón át próbálunk távozni, biztosan megvernek. Az ablakon át adogattuk ki a hangszereket és léptünk meg végül. Ez talán a legemlékezetesebb a váci két évből – amúgy bármilyen szép, poros volt nekem az a város. 16 évesen úgy döntöttem, hogy megyek haza, Pestre, ahol már alakultak az igazi zenekarok.

GITÁRTRIÓ

KÖNYVES

A tablókép nem a váci gimnáziumban készült, onnan ugye két év után eljöttem: az újpesti Könyves Kálmán Gimnáziumba mentem az érettségiig tartó két évre, az az időszak pedig meghatározta későbbi pályámat.

Az első igazi zenekarnak nevezhető saját formációnkat ugyanis a Könyvesben alapítottuk Bajtala Janóval és Kőszegi Imrével.

Janó zongorázott, Imre dobolt, én pedig akusztikus gitáron játszottam. Elektromos gitárom még nem volt, sőt eleinte még hangszedő sem volt az akusztikuson. Később aztán sikerült szerezni: a Váci utca végén lakott egy Balog nevű hawaiiigitaros, aki kézzel tekercselt hangszedőket. Felkerestük, rendeltünk tőle egyet, és amikor elkészült, saját kezűleg fűrtük bele a gitárba, közvetlenül a hanglyuk fölé. A kábelt kiveztük a hanglyukon át, majd csatlakoztattuk egy rádióból barkácsolt erősítőhöz. Egészen vállalható hangzást adott.

SEGÉDMUNKÁSLÉT

1963. A nyarat átcsöveztem a Balatonon, de ősszel a Fater közölte: lesznek szíves elmenni dolgozni, ha már felnőtt ember lett belőlem. Segédmunkásként tudtam elhelyezkedni egy közeli vállalatnál – ott volt a Visegrádi utcában az is. A fotón a távolabbi épület.

***Ott dolgoztam, ebédet hordtam kétkerekű targoncán
a szomszédos üzemi konyháról a vállalat dolgozóinak.***

Aztán kiderült, hogy tudok rajzolni, így rövidesen velem készítették el a műszaki rajzokat. Az órabéremet persze nem emelték. Sivár egy ebédhordó élete, s a rajzolgató rabszolgáé sem különb. Ekkoriban ráadásul be-beugrottam már ide-oda koncerteken, sőt, jártam rádiófelvételekre is. Nagy előny volt, hogy tudtam az „új stílust”, a rock and rollt és a beatet, de mellette kottát is olvastam és ki tudtam találni, hogy ezeknek az egyszerű daloknak mi a harmóni-amenete. Ezért hívtak szerintem. Amikor Balassa Tamás megkért, hogy csatlakozzam hozzájuk állandó tagként, rögtön igent mondtam. Gitározni sokkal jobb, mint ebédet hordani. A segédmunkáslétet tehát csak három hónapig bírtam a jelzett épületben.

Fotó: Fortepan

BALASSA

Ez a kép biztosan 1964-ben készült, annak az évnek az elején csatlakoztam ugyanis a Balassa együtteshez. Az egész évet velük töltöttem aztán. Remek iskola volt: a Balassa igazi, profi zenekar volt, amely külföldi fellépésekre is járt – voltunk például kéthetes turnén a Szovjetunióban, de Lengyelországban is koncerteztünk.

A zenélésért ráadásul fizetést is kaptam!

A gázsiból tellett az első elektromos hűtőszekrényre – addig csak jégszekrény volt a Visegrádi utcában. A bizományiból meg sikerült visszavásárolnom a családi perzsaszőnyeget. Még mindig megvan. A Balassával azonban nemcsak anyagilag gyarapodtam: megtanultam mindazokat a színpadi fortélyokat is, amelyekre csak élesben lehet szert tenni. Mindig más, ismeretlen közönség előtt léptünk fel – minden alkalommal a nulláról kellett tehát felépítenünk a hangulatot. Egészen más volt ez, mint amit a budapesti amatőr bandák tapasztaltak, akik heti rendszerességgel, ugyanazon a helyen, ugyanazon közönségnek zenéltek. Ilyen banda volt az 1957 óta működő, ekkortájt már saját klubbal és törzsközönséggel rendelkező – ám még mindig amatőr – Illés is. Amikor 1965 elején megalakult az Illés-hatosfogat, én voltam az egyetlen, aki rendelkezett profi zenekari tapasztalattal.

Fotó: Zikkurat archívum

VISEGRÁDI UTCA

A Visegrádi utca 53. negyedik emeletén laktunk, ide jöttünk „haza” 1945-ben, nem sokkal a születésem után. Apai nagyanyám és nagyapám lakásába. Mit mondjak, nem nagyon repes-tek az örömtől, hogy a három egymásba nyíló szobás lakásba be kellett fogadniuk minket. Itt nőttünk fel mindenesetre. Angyalföldön. Ennek a lakásnak a konyhájában írtam Az utcán című dalomat. Amikor ez a kép készült, már három éve megvolt a dal. 16 éves korom óta. Em-lékszem, gitároztam magamnak a konyhaasztalnál, amikor

egyszer csak ott volt ez az oktávpárhuzamos dallamsor.

Később mondták nekem, hogy van valami népzenei a motívumban, ami viszont cseppet sem volt tudatos, nem akartam én népzeneisést írni akkor. Egyszerűen csak kiszaladt a ke-zem alól ez a dallam, megtetszett. Magnóm nem volt, hogy felvegyem, lekottázni nem jutott eszembe, úgyhogy egyszerűen megjegyeztem. Ezen a fotón is ott van tehát Az utcán, még ha címe ekkor még persze nem volt, meg ha nem látszik is a fényképen. Ott van a fejemben. Az 1964-es fotó készülte után még egy évre volt szükség, hogy kiszabaduljon onnan és valódi dal legyen belőle. Az ugyanis akkor lesz a zenéből, ha írnak rá szöveget. Nem sokkal később voltak már dalaim mások szövegével, ez volt tehát az egyetlen a korai, Illés előtti szerze-ményeim közül, amely egészében bevárta Bródyt: 1965 nyarán megírta rá a szöveget, a dal pedig az egyik első sikerünk lett.

Fotó: Szörényi családi archívum

BERCSÉNYI

Illés Lajost a Pozsonyi úti grundon ismertem meg 1963-ban. Rég beépítették már azt a telket, de akkoriban nem állt rajta épület, ott rúgták a bőrt Lajosék. Tudtam, hogy ő a híres Illés Lajos – akkor már nagy híre volt a zenekarának. Abban az évben a kis Sportcsarnokban nagy botrány volt, főleg miattuk. Amikor Illés „Charlie” lement S-kanyarba a szaxijával, megőrültek a gyerekek – akkoriban még Lajos testvére is velük zenélt, még mi is játszottunk vele aztán 1965-ben. Két évvel korábban viszont az is felvetődött, hogy feloszlatták a „botrányos” Illést. Lajos is tudta már akkor, hogy én vagyok a gitáros-énekes Szörényi, mondta is, hogy ugorjak le a Bercsényibe. Elmentem – de nem tudtam bejutni. Amikor legközelebb mentem, sikerült. Már ’64-ben. Akkor megkaptam Bródy gitárját. Egy csodálatos Futurama gitárt. Addig ilyen csak a Rákóczi úti Triál kirakatában láttam. Elkezdtem szólózni, tépni a húrokat – azok meg el-elszakadtak. Nyilván nem az összes, legfeljebb a magas E- és a H-húr, de Bródy így sem volt túl boldog, amikor visszakapta a hangszert. A közönség viszont boldog volt, meg én is – teljes ekstázisban játszottam ott, lementem térdre, nyűttem a gitárt, megőrültem...

Erről a képről sok helyen terjed, hogy engem ábrázol a Bercsényiben, ’64-ben, az Illés vendégeként. Tévedés.

Arról sajnos nem maradt fenn kép. Ez itt Faragó „Judy” István, aki előbb volt híres gitáros, mint én, annyira, hogy az utcán évekig utánam kiáltották, hogy „Judy!” Fekete keretes szemüveg, jó gitárszólók... Nem volt nehéz összekeverni minket. Judynak kettétörték a karrierjét, amikor ’64-ben behívták katonának, én meg éppen akkor kezdtem felfelé ívelni, vendégeskedni a Bercsényiben. A sors fintora, hogy amikor Judyt leszerelték, engem hívtak a sereg Flottilla nevű zenekarába, ahol addig ő játszott. Annyira hasonlítottam rá. Némi közbenjárásra én aztán szerencsére megúsztam a katonáskodást, nem kellett bevonulnom. Lajos nem sokra rá úgy döntött, profi zenekart akar faragni az Illésből, úgyhogy ’64 decemberében megkeresett. Megittunk egy palack bort, és megállapodtunk, hogy beszállok – és viszem basszusozni Szabolcsot is.

Fotó: Szalay Zoltán / Fortepan

BRÓDYT KONCZ, ENGEM A FILMGYÁR

Bródyt Koncz fedezte fel, engem viszont a filmgyár. Kettejük nagy találkozásának afféle emléktáblája is van. 1963-ban tényleg Koncz Zsuzsa fedezte fel Bródy Jánost, ő aztán úgy került a Bercsényi Klubba, az Illésbe, úgyhogy mire én ott megjelentem, ő már ott volt egy ideje. Én azonban akkor tőlük függetlenül is szerepeltem már: nem csupán a Balassa zenekarban, de filmen is. Kár a benzinért. Ez volt a címe. Nemcsak annak az 1964-es filmnek, de a dalnak is, amelyet benne előadtunk S. Nagy Istvánnal és Payer Öcsivel. Payer András, hivatalosan. S. Nagy Istvánnal a Rohan az idő című dalomat írtuk, Öcsivel meg a környéken ismerkedtem meg, ő is angyalföldi volt. Mutogatta a számaint nekem akkoriban, sokból később nagy sláger lett. A filmben afféle Beatles-paródiát adtunk elő. Lásd a mellékelt filmrészletet.

***Még bugyuta, gombafrizurás parókat is tettek
a fejemre a filmesek.***

A lényeg, hogy a karrierem saját jogon is kezdett már beindulni 1964-ben, nem úgy volt az, hogy Lajos, vagy Zsuzsa, vagy valaki az Illés-körből fedezett volna fel. Lajos egyszerűen felfigyelt rám – felfedezni engem akkor már nem kellett. Azt megtette a filmgyár.

NÓGRÁDVERŐCE

Arról sajnos nem készült fotó, amikor Szabolccsal 1965 januárjában elmentünk az első Illés-próbára, s a nógrádverőcei nyári táborról sincs sok, ez mindenesetre ott készült. Történelminek is nevezhetném a képet, ha nagyképűsködni akarnék. Itt írtuk az első magyar nyelvű beatdalokat. Szám szerint négyet. A szállásunk tetejére másztunk fel Bródyval délutánonként, amikor éppen nem kellett zenélnünk. Ültünk a háztetőn és ötleteltünk: az egyik témát Bródy hozta, a másikat én, amíg össze nem állt a szerkezete. A szövegeket is közösen írtuk. Például: „Ki mondta, hogy rám várj?” – ezt Bródy találta ki, míg a „Ne várj tovább, jöjj el” sort én adtam hozzá. Amikor hazautazhattunk, mindketten új sorokon agyaltunk, aztán a visszaúton, a vonaton raktuk össze őket – így született meg az Oh, mondd. Persze nem csak a tető adott ihletet: emlékszem, a barakkunk végében ültem a lépcsőn, néztem a naplementét, a hátam mögül meg folyamatosan ömlött a bűz – ott volt a vécé –, de

a szarszagra is fittyet hánytam, mert kezemben volt a gitár.

Abból a témából lett a Légy jó kicsit hozzám. De írtam dalt a bokrok között sétálgatva is, buli után – a Mindig veled született így. Az utcánról meg már beszámoltam egy másik fényképnél. Ez a négy született Verőcén. Lajos nem repesett az örömtől, amikor megmutattuk neki őket és felvetettük, hogy vegyük be a repertoárba a saját, magyar szerzeményeket. Igaza volt. 1965 nyarán ez rizikósnak látszott. Félő volt, hogy elveszítjük a közönségünket: az akkori fiatalok számára a magyar nyelvű zene az öregek slágerzenéjét jelentette, ők az angol nyelvű beatzenéhez kötődtek, azt várták a zenekaraiktól. Lajos végül belement a dologba. Verőcén el is játszottuk valamelyik sajátot, a közönség viszont egyszerűen nem vette észre, hogy ezek sajátok és hogy magyarul szólnak. Nem rögtön durrant nagyot a magyar beatzene.

Fotó: Boróczy Ákos

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

Fotó: Szörényi családi archívum

A fotó valószínűleg 1966-ban készült. Otthon bukkantam rá a képes dobozban. A zenészek világához általában vad bulik képét társítják, de rám ez sosem volt jellemző. Egy-egy koncert után rendszerint vacsoráztam valamit, megittam legfeljebb egy sört, aztán irány az ágy. Ilyen nevelést kaptam. Mondhatni polgári – vagy inkább kispolgári – értékrendet hoztam otthonról. Sokszor magam is elcsodálkozom, hogy végül beatzenész lettem.

Nézzék csak meg azt a kabátot rajtam!

Az egyetlen „divatosabb” elem, amit abban az időben hordtam, a fekete keretes szemüveg volt. Gimnáziumi és zenésztársam, Kőszegi Imi tanácsolta, hogy szerezsek be egy ilyet, mert úgy intelligensebb benyomást keltek majd. Hallgattam rá – és nem bántam meg. A szemüveg és az előadásmódom miatt nem sokkal később el is kezdtek „kis Buddy Holly”-ként emlegetni. A másik fotón jól látszik, miért. Ahogy a „dizájnszemüveg” is jól látszik azon. Már jó régóta igazi kell. Elég jófiús külsőm volt amúgy, ameddig a szülőkkel laktunk. Ezt a mindig rendezett megjelenésünket ugyanis anyáknak köszönhattük. Bár nagyon szerény körülmények között éltünk, mégis mindig elérte, hogy olyan benyomást keltsünk, mintha úri gyerekek lennénk. Ki is tűntünk a sok lecsúszott figura közül. A Muter varrt, szabott, leleményeskedett – és valahogy mindig megoldotta. Talán a külsőségek, a mi tiszta és rendezett öltözkünk adta meg számára az illúziót, hogy a régi világ mégsem tűnt el teljesen. Pedig az már odaveszett – végleg. Egyvalami viszont túlélte: a sör. Az átszeli a korszakokat. A proli sörözős életérzést később meg is énekeltük a Fonográfban: mandolinon írtam a dalt, Bródy pedig gyorsan megalkotta rá a szöveget.

Fotó: Novák Mária

PROFIZMUS

1966-ban rengeteget dolgoztunk, és ennek köszönhetően végre normális felszereléshez is juttunk. Nemcsak nekem volt végre jó hangszerem. Szabolcs '65-ben meg egy kiszuperált gitáron basszusozott. Az én borzalmas hangszerem volt eredetileg, egyenesen az NDK-ból. Gitárként használhatatlan. Úgy voltunk vele, hogy basszusgitárnak talán jó lehet. Felhúroztuk vastag basszushúrokkal és ráfogluk, hogy basszusgitár. Ehhez képest most Szabolcs kezében már egy Höfner volt, az a hegedűbasszus, amelyet McCartney tett ismertté! A Triálból sikerült beszerezniük erősítőket is: Szabolcsnak egy Fendert, nekünk pedig egy-egy Selmert. Itt láthatók ezen a fényképen. Akkoriban ez óriási dolognak számított. Még keverőt is vásároltunk, valamint külön énekfelszerelésünk is lett. Egy asztalos készítette nekünk a két hangládát, mindkettőbe hat darab kis méretű, 10 colos hangszórót szereltünk – rádióba való típusokat, de így legalább az ének is hallhatóvá vált. Korábban a mikrofont is a gitárerősítőmbe kellett bedugni, képzelhetik, az hogy szólt. Nem jól. A két hangfal meg a keverő viszont innentől kizárólag az énekhang erősítésére szolgált. Akkoriban még nem létezett dob- vagy erősítőmikrofonozás. A hangerő tehát nem volt különösebben nagy, mégis átjött az, amit csináltunk:

volt bennünk erő, és végre a közönség hallotta az éneket is.

Legalábbis az első sorokban. Egyszer azonban, amikor egy benzinkútnál megálltunk, már csak az egyik hangfal volt velünk – a másik valahol útközben leesett. Sebaj. A korabeli viszonyokhoz képest 1966-ra kifejezetten jó hangszerekkel és erősítéssel rendelkező zenekar lettünk.

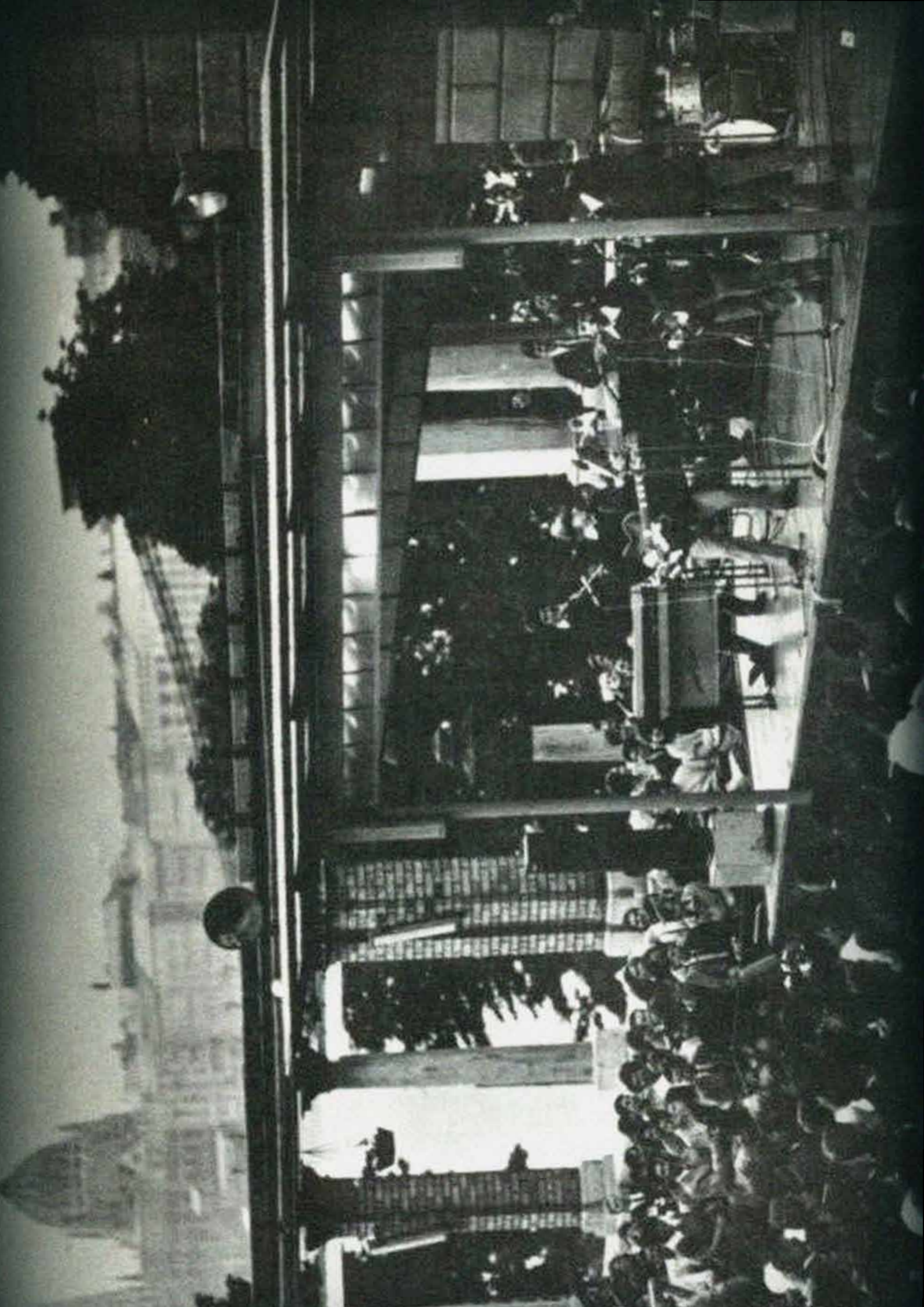

TÁNCDALEFESZTIVÁL

1966, Táncdalfesztivál. A hatalom megengedőbb lett, teret adott az új stílusnak, ami a nemzedékünknek kicsit olyan volt, mintha mondjuk szabad választást tartottak volna – mindenki a Táncdalfesztiválról beszélt. Nem nyertük meg. „Csak” másodikak lettünk – Koncz Zsuzsa lett a győztes –, de a mi sorsunkat is megpecsételte a rendezvény. Mindenkinek volt véleménye rólunk és a Még fáj minden csókról. A dalunkat egyszerre övezte rajongás és felháborodás. A nemzedéki ellentét emblematisztikus dala lett: Dunát lehetett rekeszteni a levelekkel, amelyeket az idősebb elvtársak írogattak a tévének. A mai kommentvilágban persze már nem hat durvának, de egy idős úr a Táncdalfesztivál után ezt írta nekem:

„Szörényi elvtárs! Maga igazolja Darwin elméletét, miszerint a majomtól származunk.”

Azért nem volt ez kizárólagos az öregebbek esetében sem. Akkoriban a Boschban játszottunk, és elkezdtek feltűnedezni idősebbek is. Annyit mindenképpen érzékeltek, hogy amit játszunk, szabadabb, mint az addigi zenék. Ez jó alkalom volt, hogy belelássanak a dalokba mindenféle nekik fontos dolgot, még akkor is, ha éppen semmilyen szerzői szándék nem volt abban az irányban. A Boschban egy idősebb úr egyszer oda is lépett hozzám: „A Még fáj ’56-ra utal, ugye?!“ Mondtam, hogy nem. Csak erősködött tovább. Ráhagytam. Pedig tipikus szerelmes dal. Tudom, mert annak kivételesen a szövegét is én írtam. Az akkori barátnőm ihlette.

IFIPARK

Látszik a fotón, hogy van már rendes cuccunk – az nem látszik, hogy gázsink nemigen volt. Rajnák vezette a helyet, egy minden hájjal megkent egykori bokszoló, a kidobóemberek jellegzetes stílusával. Megbízható elvtárs volt, aztán kiesett a pixisből, merthogy elsikkasztotta az Ifipark pénzét. Le is ültették. Azt megelőzően azonban teljhatalmú úr volt a Várban. Máig hallom a hangját – főként jellegzetes beszédhibája miatt. „Illéckém, gyertek fel a hétvégén, kaptok cöört meg virclit.” Keményen rendet tartott Rajnák és a kidobói. Ha valaki nem tetszett nekik, az könnyen beleszaladt a pofonjaikba. Már a Fonográfban énekeltük a sort, hogy „A fehér ing és nyakkendő még kötelező volt...” Na, az erre a helyre és időszakra vonatkozott.

*És nemcsak a nyakkendő volt ám kötelező,
hanem például a rövid haj is.*

A szoknya meg nem lehetett túl rövid. A farmernadrág egyenesen tiltólistán szerepelt! Kitalítható volt, aki „ízléstelenül táncolt”, de hogy ez mit jelentett, hát az valami elképesztő. Emlékszem, benne volt a szabályzatban, hogy például a nem twist számra történő twistelés számított ilyennek, vagy ha egy lánnyal több fiú twistelt. Mi még ebben a szigorúbb időszakban játszottunk ott, aztán változtak az idők, a szabályok, a hetvenes évek végén már nem volt tilos a farmer sem: egy sor zenekar indult akkor onnan, amíg 1984-ben be nem zárták a helyet. Azért emlékszem, hogy akkor volt, mert abban az évben mondtam búcsút a koncertező zenészlétnek. Nem mintha az Ifipark meg az én búcsúmnak köze lenne egymáshoz, a kettő csupán egybeesett időben.

DÍJESŐ

1967-ben kihagytuk a Táncdalfesztivált. Úgy éreztük, nem a mi közegünk. Nem tánczenekar voltunk elvégre, hanem beatzenekar! Amikor ezt a televízióban bejelentettük, Vitray Tamás visszaszólt: nem a fesztivál lesz gyengébb, ha nem megyünk. Bródy meg nem sokra rá előállt a Ne gondold című dallal. Hogy Vitraynak írta-e tényleg, csak ő tudja. 1968-ban aztán megint indultunk a Táncdalfesztiválon. Akármennyire is ellenkezett az ízlésünkkel egy-egy dal, önsorsrontás lett volna kimaradni. Egyetlen tévé volt, egyetlen ilyen műsor. És épp volt egy nagyon jó dalunk, az Amikor én még kisser voltam. Éreztük, hogy ezt meg kell futtatni a tévében. Jól éreztük. Díjesővel távoztunk: 11 díj volt, abból ötöt elhoztunk. A fődíjat is. A dal majd' egy évig slágerlistás volt. Szóval megérte elmenni újra.

Volt azért a dologban ijesztő elem is.

Jogos kérdés volt, hogy ha mi leszünk a hatalom kedvenc zenekara, a „Magyar Állami Népi Beategyüttes”, vajon megmarad-e a közönségünk. Mi van, ha nem? Lajos kétségbe is esett ettől: a stresszt oldandó a díjátadó után annyi whiskey-t ivott, hogy nem volt képes moccani se. Szerencsére alaptalan volt a félelem: abban az évben nyitottuk meg az Illés-klubot a Fővárosi Művelődési Házban, a körterem pedig, ahol játszottunk, mindig dugig volt. Sokan be sem értek még az épületbe sem. A klubunknak egyébként újságja is volt, Bródy szerkesztette. Fene hitte volna, hogy később jelentősége lesz még annak az újságnak. Pontosabban a címének. A lapot úgy hívták: Fonográf.

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

ILLÉS A ZENEAKADÉMIÁN

Mikori is lehet ez a kép? Talán 1968-as. Akkoriban viseltük szerintem ezt a szűrmellényt – korábban zakósok voltunk még. Ekkortájt valahogy egybeesett a hatalom érdeke a miénkkel. Nyitást próbáltak mutatni, jelezni akarták, hogy az új stílus immár elfogadott – még a Zeneakadémia színpadára is felengedtek minket. Ezzel a szűrmellénnyel meg a zsinóros öltözetel már kifejezetten kommunikálni akartunk, jelezni akartuk külsőségeinkben is, amit addigra már csináltunk a zenében: a beat magyarítását. Megmagyarítottuk tehát a külsőnket is. Így felállni a Zeneakadémia színpadára afféle kettős állásfoglalás volt – egyrészt odavittük a beatzenét, másrészt a parasztok zenéjét is.

A műfajok és stílusok keveredése nem volt azért mindig ennyire magasztos.

1967 nyarán még a Halló, itt Balaton névre keresztelt turnéval jártuk a tó környékét – és kísértük Koós Jánost, Korda Györgyöt. Egy-egy saját blokkot játszhattunk, azért érte meg, de közben táncdalénekesek alá muzsikáltunk – holott nem szerettük sem a táncdalt, sem az operettet. Ennek ellenére egyszer még Honthy Hannával is szervezték nekünk közös turnét! Minden tiszteletem a művésznőé, igazi díva volt, de minket összerakni egy műsorba elég bugguta ötlet volt. Tüzet a vízzel. Mindkettő fontos elem, de mégis...

Fotó: Koltay Gábor / Szörényi-Bródi az első 15 év című könyvből

KOCSI

Zenészként szellemi szabadfoglalkozásúak voltunk, ami akkoriban különösebben nem érdekelt, csak sokkal-sokkal később lett jelentősége. Nyugdíjasként. Amikor ugyanis elértem a korhatárt és besétáltam a nyugdíjügyi igazgatósághoz, az ügyintéző kedves kis hölgy megnézte a papírjaimat és érdeklődött, nem tudnék-e hozni még valamit. Valami papírt, valami extra jogosultságot. Ez így olyan kevés! – sajnált nagyon-nagyon őszinte, szinte már könnyes szemekkel. Megnyugtattam, hogy nem a nyugdíjamból fogok élni, úgyhogy nincs miért sajnálnia. A jelenet azonban elgondolkodtatott. Engem ugyan az István, a király egyenesbe hozott pénzügyileg, de a korombeli zenészek többségének azért nem volt a talonban ilyen rockoperája, amelynek a jogdíjai korrekt summát hoznak. Nekem tehát szerencsére nincs miért panaszkodnom. Sőt, az igazság az, hogy már elég korán jóra fordultak a dolgok ebből a szempontból:

már az Illéssel sem kerestünk rosszul.

Ennek lenyomata ez az 1969-es fénykép is. És a rajta látható autó. Életem első autója. Egy évvel korábban vettem. Úgy mégpedig, hogy egyszerűen benyúltam a zenekari zakóm zsebébe – mindig oda dugdostam a gázsikat a fellépések után. Nagyjából ott is volt a pénz. Egy nyugati kocsi ára. Egy használt Opel Kadetté. Elképesztő pénz volt az akkoriban. Persze ha úgy vesszük, évekig spóroltam rá, s dugdostam a pénzt a belső zsebembe, de 23 évesen a létező szocializmusban ezzel még így is kirívóan jómódúnak számítottam. A fénykép készül-téhez mérve mondjuk már nem sokáig. Ezzel a kocsival jártam udvarolni, aztán 1970 őszén meg is nősültem. Elég gyorsan kiderült, hogy a házasság költséges műfaj.

Fotó: Szörényi családi archívum

HULIGÁNOK

Felemás év volt. Két nagylemezünk is megjelent 1969-ben, igaz, a Nehéz az út sem volt még a későbbi értelemben vett album: gyakorlatilag a '66-tól '68-ig kislemezeken kiadott dalaink gyűjteményes kiadása volt, csupán három új dallal. Koncz Zsuzsa első lemezén is közreműködtünk, de abban az évben készült az Illések és pofonok is. Azon a korongon már érződik a külvilág. 1968. Addig nemigen politizáltunk, akkor viszont, csupán két nappal a táncdalfesztiválos győzelmünk után bevonultak Prágába az elvtársak. Akinek addig nem esett le, hát akkor leesett, hogy nem lesz itt nagy szabadság, meg emberarcú szocializmus. A szigorúbb idők lassacskán a beatzene megítélésére is kihatottak. Kiderült: kár volt azon izgulnia Lajosnak, hogy mi leszünk Magyarország hivatalos beatzenekara.

Rángatták a lábunk alatt a szőnyeget megint.

Nevetséges kis ügyekből kreáltak botrányokat, hogy aztán ránk süthessék: felforgatók vagyunk. Az egyik ilyen a híres pécsi „kukaügy” volt. Röhej. A zenekarból csak Szabolcs volt ott, de ránk kenték a huligánkodást, és országos botrányt kreáltak belőle. A húzd meg-ereszd meg játéknak tehát éppen a meghúzás része következett '69-ben. Mégsem volt rossz év. Az Illések és pofonok elvégre az első olyan lemez volt, amelyet valóban kitaláltunk, Szabolccsal rengeteget kísérleteztünk a stúdióban, hogy végre úgy is szóljon, ahogy azt a műfaj megérdemli. A dalok is elég jól sikerültek, A kugli, a Keresem a szót és a Nem akarok nagy közönségkedvencek lettek és maradandónak bizonyultak.

Fotó: Domokos József / Fortepan

Fotó: Szörényi családi archívum

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

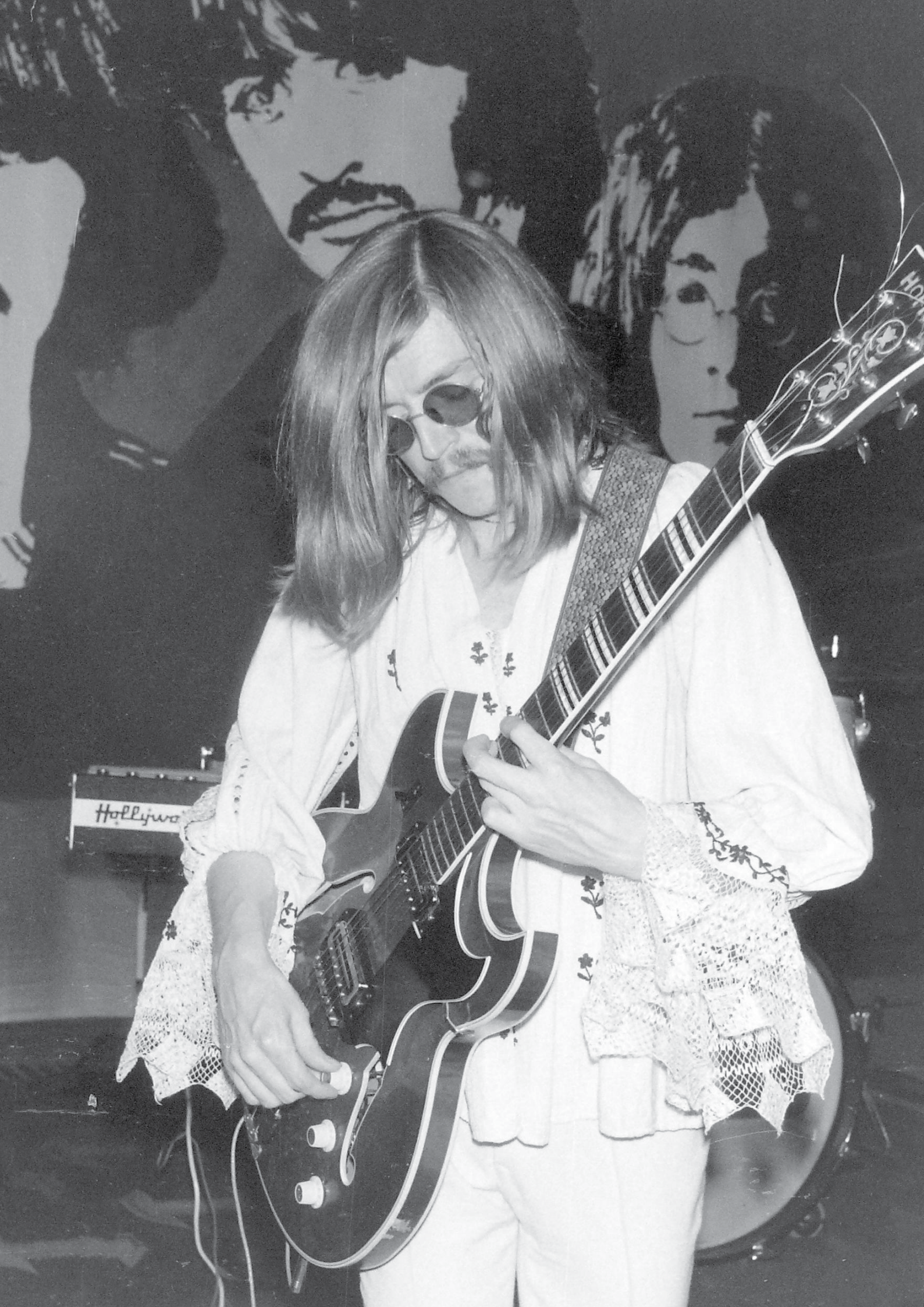
IVÁN

Ennek a képnek a hátoldalára az van írva tölal, hogy „1969 München”. Pedig amire emlékszem, az az, hogy amikor Londonban voltunk kint zenélni, akkor álltunk meg hazafele Münchenben. Csakhogy az 1970-ben volt már. Kaptunk egy egyhetes szerződést a Blow Up klubba, ott játszottunk. De ez a kép nem ezért kedves nekem, hanem mert rajta van réges-régen halott barátom, Harti Iván – ezt pedig az évszám nem befolyásolja. Iván már korábban disszidált, és ott, akkor találkozhattunk. Gyerekek voltunk még, amikor megismerkedtünk: a szobi gyermekotthonban laktunk mindketten, száztíz fiúgyerek között, ott lettünk barátok. Sokat köszönhetek neki. Ha úgy vesszük,

ő indított el aztán a profi zenészpályafutás felé.

A hatvanas évek első felében egyszer az akkori Dália presszóban hallgattuk a Bergendy együttest, és Iván volt az, aki a koncert szünetében odalépett Bergendy Pistához azzal a szöveggel, hogy „Ez itt a barátom, Szörényi Levente, remek gitáros, nem próbáljátok ki?”. Pista szólt Oroszlán Gyurinak, hogy adja oda nekem a gitárját, én felmentem a színpadra, és eljátszottunk két-három dalt. Ott, aznap játszottam és énekeltem életemben először rendes, hivatalos, profi zenekarral beatzenét – ez volt az első profinak mondható színpadi élményem. Megismertem Pistát, szép lassan pedig mindenkit a pesti zenészek közül. Ivánnak köszönhetően, aki nagyon régóta hiányzik már.

LONDON

1970-ben Londonban játszottunk. Londonban! A beat központjában. A fotó nem ott készült mondjuk, viszont akkortájt, ráadásul a Beatles a háttér... Ezért végül is jó lesz London illusztrációjaként. Zenekarként nagyon megjártuk a londoni úttal. A BBC-nek adtunk egy interjút Bródyval és Szabolccsal, ahol őszintén válaszoltunk a kérdésekre, például elmondtuk, hogy a hazai klubélet döglődés, nem más. Erre itthon eltiltottak minket a fellépéstől, kis híja volt, hogy meg nem szűnt a zenekar. Keszler elvtárs, az Országos Rendező Iroda igazgatója annyit tudott elintézni, hogy vidéken játszhassunk, Budapesten viszont nem léphettünk fel továbbra sem. Valószínűleg megpróbáltuk menteni a menthetőt, mert olyanokat nyilatkoztunk, hogy a BBC munkatársa, az adást Bobby Gordon néven vezető, 1956-ban disszidált Pallai Péter vágta össze, meg hogy nem mutatta meg nekünk az interjút sugárzás előtt... Ezt a verziót addig ismételtük, hogy sajnós így emlékeztem tíz évvel ezelőtt is, amikor az önéletrajzomon dolgoztam. Ez tehát jó alkalom, hogy helyre tegyük:

Bobby nem vert át minket azon az úton.

Egyszerűen őszinték voltunk a BBC stúdiójában, nem számítva arra, hogy a rendszer itthon megint annyira bekeményedett, hogy néhány, klubkultúrára vonatkozó mondat miatt kis híján kicsinálják a zenekart. A vidéki fellépésekkel mindenesetre túléltek az évet – nem is kerestünk rosszul, amennyit játszottunk. A vegzálást, hogy szorul a hurok, azt viszont nem tudtuk nem érezni – főleg, hogy a „kukaügy” hullámai is átcsapdostak még erre az évre. Hát ilyen körülmények között nősültem én meg. Nem a legjobbkor.

GITÁR MEGY, GYEREK JÖN

Hú, ez a gitár! Ezt de szerettem! Csak hát meg kellett válnom tőle. 1970. október elején nősültem, 1971. március 30-án pedig megszületett Örs fiam. Rendesen össze csináltam magam a felelősségtől. Házasság, gyerek... Korainak éreztem. Ráadásul épp nem volt egy fi-tyingem se. Az Illés szekere nem futott éppen jól: letiltottak minket, balhék tépázták a zenekart. Hullámvölgyben voltunk. Nem nagyon volt mit tenni,

el kellett adnom ezt a hangszert, hogy pénzhez jussak.

Egy 12 húros Framus akusztikus gitár volt. A hatvanas évek végén játszottam rajta sokat. Gyönyörű színe volt és csodálatos hangja. Pickup is volt benne! Mészáros Márta 1968-as filmjében, az Eltávozott napban is ez a hangszer van a kezemben, ott mozgóképen is látható. Máig bánom, hogy megváltam tőle. Az egyik legcsodásabb gitár volt, amin valaha játszottam.

THE BEATLES

EMBERI JOGOK

„Gyevekeeeeeek! Így nem lehet kiadni!!!!” Erdős Péter beszédhibája máig fülembe cseng. Ezt mondta, így, amikor 1971-ben elkészültünk a Human Rights lemezzel. A dalokat ugye az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatából vett idézetek kötik össze a korongon. Diktatúrában ilyesmivel előjönni tényleg merész húzás volt, Erdősnek igaza volt, hogy ez biztosan nem megy át így. Viszont ő is azt akarta, hogy a lemez megjelenjen, kitalálta hát a megoldást. Az ő ötlete volt a fehér borító, meg az is, hogy legyen benne egy kis mellékelt fotó arról, amint az amerikai rendőrök bilincsbe verve viszik Angela Davis fekete polgárjogi harcost.

Nyomatott belőle pontosan annyi képeslapot, amennyi lemez készült, mindegyiknek jutott egy a tasakjába.

Nem ragasztottuk bele, csak beletettük, de így már nem volt az az elvtárs, aki beleköthetett volna a lemezbe. Ha megpróbálkoztak volna, széttárhattuk volna a kezünket: nyilvánvalóan az ellenséges, imperialista Egyesült Államok jogsértéseit ítéljük el rajta. Nyilvánvalóan nem azt ítéltük el, s értette is mindenki, a vörös farok, a mellékelt fénykép viszont kellett, hogy megjelenhessen a lemez. Nem volt nagy áldozat. Akit esetleg zavart, az kidobhatta a fotót és kész. A lemez nem lett nagy siker, de nem volt felesleges: afféle beatoratórium volt ez, amely hozzájárult, hogy nagyobb formákban kezdjünk gondolkodni Bródyval. Volt tehát szerepe az István, a királyban – már csak azért is, mert annak a nyitódala, a Te kit választanál? eredetileg ezen a lemezen jelent meg.

Forrás: Illés Human Right lemez

RUDI

A fotó hátoldalára annyi van felfirkantva tollal, hogy „1972”. Középen Harti Iván látható rajta, mellette Weinbrenner Rudi. A két legjobb barát. Rudi angol-földi srác volt, akárcsak én. Ha jól emlékszem, 1965. augusztusban tett egy-két halovány utalást: nem biztos, hogy látjuk még egymást. Disszidált is, szóval a kép nyilván külföldön készült. Talán Brémában. Nem is ez a lényeg. Hanem Rudi. Mert ahogy Ivánnak azt köszönhetem, hogy vagányul bemutatott Bergendy Pistának és színpadra segített, Rudinak azt, hogy volt mivel játszani azokon a színpadokon.

Alighogy disszidált, az egyik első dániai fizetéséből vett egy Höfner gitárt, és hazaküldte nekem.

Az a Höfner volt első használható elektromos gitárom. Nyugatnémet gyártmány, attól a cégtől ráadásul, amely Paul McCartney híres, hegedűformájú basszusgitárját is készítette! Hatalmas kincs volt ám az az ócska KGST-hangszerek korában! 1965 karácsonyára tehát lett egy jó hangszerem – az 1966-os táncdalfesztiválról készült fotón is az látható a kezemben. Máig megvan. Budapesten, a Rockmúzeumban meg is lehet nézni.

Fotó: Kanyó Béla

ADD A KEZED!

Nehéz várni, az biztos, mi meg hiába vártunk arra, hogy az Add a kezéd kirobbanó siker lesz. 1972-ben, amikor megjelent és amikor ez a fotó a Sándor Pál rendezte Add a kezéd (Illés Show) című zenés film forgatásán a Práter utcában elkészült, már nem mi voltunk érdekesek. Addigra volt már LGT, a Bergendy Demjénnel hódított... Ez az időszak már nem az Illésről szólt. Pedig az Add a kezéd-lemezen van az egyetlen olyan dalunk, amellyel minden szempontból elégedett vagyok: a Good Bye, London. Sodor, pumpál és a hangzása is tökéletes – a korábbi lemezek ma már nagyon korszerűtlenül szólnak, de ezt nyugodt szívvel fel lehet tenni ma is. Hogy valószínűleg ez lesz az utolsó, eredeti anyagot tartalmazó nagylemezünk, az már a stúdiózásnál érezhető volt. Játszottunk abban az évben külföldön is, s talán egy NDK-s úton, Potsdamban fogalmazódott meg bennem, hogy valami mást akarok csinálni.

*Akkor beszéltünk Bródyval először nyíltan arról,
hogy vége lehet az Illésnek.*

Ezt volt a mi „potsdami paktumunk”. A Ne sírjatok, lányok!-albumot még felvettük afféle hattyúdalként, de ott korábbi dalainkat játszottuk fel újra, hogy rendes hangzással is meglegyenek. Afféle átmenetként megalakítottuk a KITT-Egyletet, de én már a szólólemezemben agyaltam, amelynek gárdájából aztán a Fonográf született nem sokra rá.

STEREO MONO
SLPX 17459

UTAZÁS

UTAZÁS

Beleszerettem a countryba akkortájt, '72-ben egyszerűen ilyen dalok szaladtak ki a kezem alól. Persze egy nagy, valódi utazás is kellett ihletnek: átszeltem Európát. Négyesben mentünk, egy rokon és a felesége, meg az én feleségem, Kovács Zsuzsa és én. Mikrobuszsal mentünk, abban is aludtunk. Egy teljes hónap Nyugat-Európában. Brüsszel, Párizs, aztán a nagymamámat is meglátogattuk Pau-ban: akkor láttam életemben először személyesen. Spanyolországba is elmentünk, Barcelonában, a tengerparton kezdtem a dalokat írni. Benne van az egész az Utazás lemez címadó dalában – annak a szövege is az enyém. Van benne persze más is, egy srácról, aki Párizsban, a Szajna-parton „bágyadtan mosolygott / És ajándékképpen / Egy dobozkat felém nyújtott”. A lemez eredeti borítójáról meg erről a sorról valami elvtárs drogokra asszociált, és visszavonták a lemez első kiadását, új borítóval kellett megjeleníteni. Nehogy rossz hatással legyen az ifjúságra

A vicc az egészben az, hogy a dalbéli srácot én találtam ki.

Volt ugyan hasonló jelenet, de az sem drogos volt, és nem Párizsban, hanem Brüsszelben történt. Amúgy akkoriban nem is voltak itthon drogok, ha meg külföldön akadt mondjuk fű, nekem, aki sosem dohányoztam, meggyűlt a bajom az elszívásával. Szóval inkább hanyagoltam ezt a vonalat – néhány ismerkedő kivételtől eltekintve. A lemez 1973 végén került a boltokba, de ugye visszavonták a borító miatt – az új, már elfogadható borítóval ellátott változat az új évben került a polcokra.

Fotó: Huschit János

Grafika: Szyksznian Wanda (Utazás album)

SZABOLCS

Nem tudom, hol készült és mikor, viszont ahogy rendezgettem a fotókat, a kezembe akadt. Nagyon szép kép a bátyámról, akivel mindent együtt értünk el, és aki tavaly óta nincs már velünk. Úgy illik, hogy ha már van ebben a könyvben sörözős kép rólam, hát legyen róla is! Már a mandolinzenekarban is együtt voltunk Szobon, a gitár pedig őt varázsolta el először, még ott, a gyermekotthonban. 12 évesek voltunk, de már akkor kialakult az előképe annak, amit később az Illésben és a Fonográfban láthatott a közönség: Szabolcs inkább az alapot adja, én inkább szólista vagyok.

De micsoda alapot adott!

Vácon, a gimnáziumban már én is gitárt ragadtam, később ő basszusgitárra váltott, de a lényeg ugyanaz maradt. Nem véletlen, hogy az Illést is csak úgy vállaltam el, ha ketten csatlakozunk, nem csupán én egyedül. Szabolcs nagyon jó basszusgitáros volt egyrészt, másrészt kitűnő zenei ízléssel volt megáldva – egyértelmű volt, hogy ha ketten vagyunk a bandában, nagyobb eséllyel tudjuk abba az irányba mozdítani a zenekart, amelybe szerettük volna. Így is lett. A basszustémáin kívül nélkülözhetetlenek voltak a vokáljai is, a stúdiózások alkalmával már a kezdetektől folytatott kísérletei szintúgy – az Illés nem úgy szólt volna, ahogy, ha nincs Szabolcs kreativitása és elképesztő hallása. A rockzene persze nem tesz jót a fülnek, főleg, ha egy olyan erősen ütő dobos mellett álldogál az ember, amilyen Pásztory Zoli volt – Szabolcs viszont még halláskárosodással együtt is kivételes tehetség volt, nem csoda, hogy zenei rendezője lett egy sor produkciónknak. Amikor a XIII. kerület díszpolgárságával kínáltak meg néhány éve, ragaszkodtam hozzá, hogy ő is megkapja az elismerést. Nem testvéri szeretetből meg szívjóságból. Egyszerűen így volt igazságos. Ha nekem járt, hát neki is járt. Nélküle is elképzelhetetlen lett volna az Illés sikere, ahogy a többi nagy siker is.

FONOGRÁF

Be kell látni: ezen a fotón egyedül Bródy néz ki ma is vállalható módon. Én ott abban a prémben... Pedig különösebb jelentése nem is volt ezeknek a hacukáknak, lázadást legalábbis biztosan nem fogalmazott már meg ez a zenekar kitűzött célként. A Fonográf indulásakor már nem is voltam siheder. Majdnem harminc voltam. Az Illés indulása óta eltelt nem egészen egy évtized alatt pedig óriásit változott a világ, és megváltozott a zene jelentősége is.

A rock and roll forradalmisága a múlt ködébe veszett,

úgyhogy a Fonográf egyszerűen marha jó zenekar volt. Olyan tagokkal, akik egytől egyig remekül zenéltek. Bródy is brillírozott pedal steelen. Úgy megtanulta kezelni ezt a furcsa hangszer, ahogy senki addig az országban. A countryhoz, amelyet eleinte játszottunk, kellett is nagyon. S hogy miért lett a Fonográf countryzenekar az indulásánál? Nagyon egyszerű. Az Utazás lemez, amelyet már részben ezzel a társasággal vettem fel, sikeres lett. Tolcsvay Laci meg azt mondta, hogy nem kell vesződni itt a zenei irányokon, látszik, hogy ez működik, hát akkor ezt kell csinálni. Csináltuk. Később aztán mindenféle mást is – én azokat a súlyosabb dolgainkat jobban is szeretem. Azokat, amelyek például az utolsó, Jelenkor című lemezen vannak. Pedig arra csak két nótát írtam. Az már az István, a király után volt, úgyhogy nem nagyon lüktetett épp a szerzői vénám. Kiírtam magam addigra rendesen.

TORTACSATA

Ez már egyértelműen a Fonográf-időszakból való fotó, és ha jól emlékszem, a Vár Klubban készült. A Szentháromság téren, a Mátyás-templom közvetlen szomszédságában álló épületet eredetileg a Pénzügyminisztérium számára építették, de a hatvanas években ez számított az egyik legmenőbb szórakozóhelynek, és ott forgatták az Ezek a fiatalok című filmet is 1967-ben. Számunkra ez különösen jelentős mozi volt, hiszen a zenéjének nagy részét mi szereztük, játszottunk is benne, és ez volt az első magyar beatfilm. Nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a műfaj elfogadottá váljon. Ettől függetlenül ma már kifejezetten kellemetlen élmény visszanézni. Mesterkelt párbeszéd, gyakorlatilag semmi történet... Azok a jelenetek, amelyeket a Várban rögzítettek, legalább mutatnak valamennyi közönséget, de az sem tükrözi a valóságot. A filmen mindenki szépen, finoman ringatózik – míg a valóságban ömlött az emberekre a verejték és folyamatos volt a kiabálás. Az viszont tény, hogy a Vár Klubban a hetvenes évek elejéig kötelező volt a zakó és a nyakkendő. Aztán néhány év elteltével már ott vívtuk a tortacsatát a terem kellős közepén. Talán egy kiállítás megnyitója volt az apropó? Vagy esetleg a Fonográf születésnapja? Ezt már nem tudom pontosan, de arra tisztán emlékszem, hogy

amikor az előre leegyeztetett tortacsata beindult, a közönség menekülőre fogta.

Ők – ellentétben velünk – nem tudtak a meglepetésről, és nem is várta őket zuhany meg tiszta ruha a kollégiumban. Különleges és mókás fotó ez, ráadásul nem is túl ismert, úgyhogy mindenképp itt a helye.

Fotó: Kövesdi János

MUZSIKÁS, ERDÉLY

Ez itt már a hetvenes évek vége. A képen Éri Péter és a kis Csoóri látható a Muzsikásból. Valamilyen szilveszteri buli lehetett, nem hivatalos fellépés, vagy ha mégis, akkor inkább a backstage-ben készült. Jó kis fotó, visszaadja az akkori hangulatot – azt az összetartást, amely a népzeneészek és köztünk volt.

Engem is megérintett akkoriban a táncházmozgalom.

Még el is mentem egy-két táncházba – nem táncolni, csak nézni, hallgatni. A kis Csoóri később elkezdett hozni nekem magnószalagokat, rajtuk elképesztően érdekes népzennel. Egy ilyen szalagon hallottam először azt a palatkai halottkísérő dallamot is, amelyet aztán az István, a király temetési jelenetében felhasználtam. A Muzsikás első lemezének zenei rendezője is én lettem 1981-ben, sőt, játszom is rajta. Onnan ismerem Sebestyén Mártát – ez volt az oka annak is, hogy két évvel később őt kértem fel Réka szerepére az Istvánban. Még korábban történt, hogy a kis Csoórral én is elkezdtem járni Erdélyt. Elvonatoztunk például Kallós Zoli bácsihoz. Hajnalban értünk oda, de világosodásig csak egy gyertya fényénél beszélgethettünk, mert akkoriban a szekusok állandóan figyeltek. Még éjszaka is betekintgettek az ablakon, hiszen magánháznál vendéget fogadni tilos volt. Beszélgettünk, amíg bírtuk, aztán egyszer csak beájultunk a csörgén. Felejthetetlen élmény. Másnap mentünk tovább Székre, táncházba. Korniss Péter csodálatos fekete-fehér fotókon örökítette meg azt a világot, amelyet én még a saját szememmel láthattam: az iskola nagytermében egyetlen százas körte világított, hatalmas székeken ült a banda, és mindenki táncolt...

Fotó: Kövesdi János

MUTER ÉS FATER

Apám Groda Gyulaként született, később találta ki magának a Szörényi nevet, mert magyarosabbnak, jobban csengőnek érezte. Nem is volt ez erőltetett: a család ugyanis a Szörényi bánságból származott. A szerb-román határ környékén éltek, apám is ott született, Oravica-bányán, 1916-ban. Iskoláit Palicson végezte. Hogy anyámmal – Mutterrel – még a Vajdaságban ismerkedtek-e meg, azt nem tudom, de lehet: anyai nagyapám akkoriban Zomborban ügyvédkedett, tehát összefuthattak. Mutter Paul Veronika néven született 1918-ban, olyan családba, ahol a zene központi helyet foglalt el: édesanyja, Csuka Etelka zongoraművész volt, emellett a Zeneakadémián tanított. Anyám viszont teljesen süketen jött a világra. Mégis megtanult beszélni, valamint szájról olvasni. Sajnos egyetlen dalomat, egyetlen színpadi művet sem hallhatta. Faterrel egyébként furcsa módon sosem meséltek arról, hogyan ismerkedtek meg – az első közös fényképük már a nászútjukon készült Sopronban. Ez persze nyilvánvalóan nem az, az itt láthatón már hosszú évtizedek óta házasság – a fotó 1979-ben készült. Mutter és Fater

lélekben mindennap velem vannak.

A házam könyvtárszobájában afféle kis házi oltárt is emeltem nekik, ahogy egyébként a keleti népeknél szokás.

Fotó: Szörényi családi archívum

OVATION

Ez a kép biztosan 1978 után készült, hiszen már a kezemben van az Ovation gitárom. Tíz éve az önéletrajzomban Ovation Breadwinnernek neveztük, aztán gitártudorok felhívták a figyelmemet, hogy valójában Ovation Deacon. Nem mintha nagyon számítana, de akkor ezt is rendbe tettük most. Azért kell hogy '78 utáni legyen a kép, mert akkor voltunk azon a szovjet turnén, ahol eladtuk minden hangszerünket, aztán hazatérve szereztem be ezt a gitárt. S ha már hazatérés: a megegyező című lemezemen ez szól már, ahogy ifjabb Csoóri és Halmos Béla is hallhatók rajta – ekkortájt már játszottunk együtt színpadon is, amint ez a felvétel is bizonyítja. Amikor ez a fotó készült, még viszonylag új lehet számomra az Ovation gitár, hiszen ha jól látom, még nincs rajta a rózsaszínű ROCK felirat, amelyet későbbi képeken már látni lehet. Az egyébként nem matrica, hanem egy húrkészlet fedlapja. Odargasztottam később, hogy ne legyen olyan unalmas a hangszer színe.

A formája mondjuk sosem volt unalmas.

Ez a gitár van velem legrégebb óta, 2025 januárjában is ott volt a kezemben az arénában, az Illés 60-előadáson. A rózsaszín felirattal együtt. Amikor nem használom, a Rockmúzeumban van kiállítva ez is.

Fotó: Zikkurat archívum

ÚJRA ITT VAN

Óriási buli volt! Illés, Fonográf, Koncz, Tolcsvayék – mindenki ott volt ebből a körből. Minden kényesebb dalt eljátszottunk, köztük az Európa csendest és a Ha én rózsá volnék-ot is, Tolcsvay Laci meg gyönyörűen adta elő a Nemzeti dalt. De az már nem a Fonográfról szólt. Azon az estén az Illés durrant nagyot. Már az első közös próbán éreztem, hogy így lesz: hét év telt el a feloszlás óta, de újra ott vibrált az a megmagyarázhatatlan energia. A koncerten is:

az Illés gyakorlatilag lesöpörte a Fonográfot a színpadról.

Azt hiszem, erről a fotóról elég jól átjön, hogyan is éreztem magam a színpadon az Illés-koncert alatt. Fergeteges. Az este afféle fordított KITT-egylet lett: míg 1973-ban az Illés döglődött, s csak a későbbi Fonográf-tagok segítségével mutatott még némi életjelet, 1981 tavaszán a helyzet épp fordított volt. A koncertlemezre is főként Illés-dalok kerültek fel, mert a lemezgyár nem vállalta egy tripla album kiadását. A filmet Ragályi Elemér fényképezte csodálatosan (ahogy öt évvel később a Queen Népstadion-koncertjét is, szintén csodálatosan), csak sajnos Koltay Gáborról már akkor kiderült, hogy nincs sok művészi érzéke. A vágást Bródyval ketten vállaltuk magunkra, hogy ne legyen borzasztó, Koltay viszont ragaszkodott a fekete-fehér filmbejátszásokhoz a dalok alá. Holott egy jó koncertfilm megáll a maga lábán is. Minthogy azonban ő szervezte az egészet mindenestül, nem akartam vitatkozni. Részben jó, hogy így volt, hiszen később az István, a király összehozásából is oroszán részt vállalt. Részben meg kár, hiszen az Istvánnal, a filmmel igazán befürödtünk aztán az említett ok miatt.

Fotó: E. Várkonyi Péter / MTI

KŐMŰVES KELEMEN

Ivánka Csaba keresett meg Bródyt és engem azzal, hogy van egy befejezetlen Sarkadi Imre-mű, nem íránk-e belőle színpadi darabot. Jóval korábban a Popfesztivált nem vállaltuk, abból Presserék csináltak sikert, erről viszont rögtön éreztük, hogy a mi világunk. Az Illés népzenei vonala, az én akkori erdélyi útjaim, a magyar népzene iránti, addigra újra felerősödött rajongásom mind megerősítették bennem, hogy ez a történet nekünk való. A dráma mondandója is telitalálat. Az ember értéktelenné válik azok szemében, akik saját magukat alkotónak, istennek képzelik, a nagy mű érdekében még a szeretett asszony feláldozása sem nagy ár. Fontos üzenet volt akkor is, ma is. A Kőműves Kelemen még nem teljesen rockopera egyébként, beszélt részek is vannak benne, de ha ez a lehetőség nincs, az István, a király sem születik meg később.

A Kelemen sikere adott ugyanis önbizalmat nekem.

Akkor hittem el, hogy képes vagyok összetett zenei szövetet létrehozni. Nem pedig valami fércművet. A darabból vagy 150 előadás született, Hegedűs D. Gézával és Szakácsi Sándorral a főszerepekben. A bemutató a Pesti Színházban volt, ez a kép is ott készülhetett. 1982-ben a Kőműves Kelemen sikere tehát megerősítette bennem, hogy tudok darabnak zenét írni – nem sokra rá el is vállaltam az István, a királyt.

Fotó: Ilovsky Béla / MTI

MÁTRA UTCA

Ez az ekkor még csak épülő házam a Mátra utcában, Budaligeten. Nem az első házam, nem azért fontos ez a kép. Volt előtte egy ikerházunk, ahol Örs fiam a gyerekkorát töltötte, de a válásunk után azt eladtuk, ez pedig felépült. Írtam itt néhány szerintem fontos művemet,

az Atilla, Isten kardja például ebben a házban született.

Az Árpád népe is részben – azt mondjuk mindenhol írtam, szőlőben, a Holdvilágárokban, tényleg mindenhol. De ebben a házban is. Ez a fotó viszont nem ezért fontos nekem. Hanem mert az őstörténeti érdeklődésem Pilisszántóra vetett már a 2000-es évek derekán, ahol összebarátkoztam az akkori polgármesterrel. Aki aztán egy idő után megkérdezte: nem akarsz ideköltözni? Megmutatta a telket is, a hegyoldalban. Gyönyörű telek. Nagyon megtetszett. Megkérdeztem Örsiét, nem kell-e nekik a Mátra utcai ház. Az ügyvédem ugyanis közölte, hogy ha nekik akarom adni, gyorsan kell, mert jövő évtől nagyon magasak lesznek az illetékek. Vagy valami ilyesmi. Ez tehát felgyorsította a folyamatot, hogy Pilisszántón építkezni kezdjek. A Mátra utcai házat pedig megkapták Örsiék. Egy dolgot kértem csak tőlük: ha már lesz egy ekkora házuk, jó lenne, ha lenne benne unoka. És lett is unoka. Nyilván nem az én kérésem miatt, mindenesetre megszületett előbb Szellő, majd Villő is – akik szemem fényei lettek életem késői szakaszán. Ezt még mind nem tudhattam, amikor ez a kép készült, de most ránézve erre a fotóra teljesen egyértelmű, miért érte meg felépíteni ezt a házat. Miattuk.

Fotó: Szörényi családi archívum

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

STÚDIÓBAN AZ ISTVÁNNAL

Fotó: Szörényi családi archívum

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

Ez ott Bohus János, az ő stúdiója. Az István, a királyt keverjük éppen. Még nem a nagy, szimfonikusokkal, kórusokkal kiegészített művet, csak a zenekari alapokat. A Fonográf-tagsággal azokat Bohusnál vettük fel, ma már kezdetlegesenek tűnő körülmények között. A feljátszó a csirkeóiban volt, tojástartókkal volt kibélelve... Bohus Jancsi meg a hálósobájában keverte az anyagot és rögzítette a nyolcsávós magnójával. Azt vittük aztán át a lemezgyár Rottenbiller utcai stúdiójába, ahol rákerültek a szimfonikus részek és a kórusok, éneksávok, végül pedig Törökbálintra vittük az egészet, a Neoton stúdiójába – ott már 32 sávon lehetett dolgozni, keverni. A végső keverés ott történt tehát. Az alapokat viszont így rögzítettük, a csirkeóiban, 1983 tavaszán. Bakelitlemezt készült, s ez a tény döntötte el a mű szerkezetét. A bakelitnek van ugyanis A és B oldala. Egy lemezre nem fért fel, tudtuk, hogy dupla album lesz, és egyértelmű volt, hogy nem folyhat át egy téma a lemez egyik oldaláról a másikra. Négy részre kellett tehát osztani a művet. Ezért van benne négy tematikai egység: Örökség, Esztergom, Koppány vezér és István, a király. Nem valami nagy művészi megfontolás tehát az oka ennek, hanem az, hogy bakelitra dolgoztunk.

Ha lett volna cédé, pláne internet, teljesen más is lehetett volna a darab szerkezete.

Végig úgy éreztem egyébként, hogy remek lesz, ha végre elkészül. A rockerek is rutinosan és jól énekelték fel a részüket, aki meg a női szereplők közül kevésbé, azt valamelyest már fel tudtuk javítani stúdiótechnikai eszközökkel. Amikor viszont készen lett az egész és meghallgattam a végeredményt egyedül – na, akkor bizonytalanodtam el. Annyira benne voltam már akkorra a darabban, hogy nem láttam ki belőle. Hiába hallotta a fülem, egyszerűen képtelen voltam megállapítani, hogy ez tényleg jó-e, vagy csupán tisztességes, ám közepszerű iparosmunka. Akkor már mondjuk nem volt mit tenni, a felvétel készen volt, a filmforgatás pedig augusztusra kitűzve a Városligetbe. A bemutatóig végig bennem maradt ez a bizonytalanság. Ott aztán megkaptam a választ. Ahogy a közönség hangja a darabba keveredett, már éreztem, hogy nincs mitől tartani.

ÁRPÁD VÉRE

Vikidál Gyula élete legnagyobb produkcióját nyújtotta Koppányként, hangban is a lemezen, meg a szerep megformálójaként is – azt hiszem, ebben nincs vita. Ez a kép is visszaadja az erőt, amelyet sugárzott, meg persze azért is választottam ezt az István eredeti bemutatójáról, mert hozzám mindig Koppány figurája állt közelebb. Már a Fater is „rajongója” volt, tura-nista barátaival még oszlopot is emeltek neki a harmincas években, mint a magyar ősvallás védelmezőjének. Igaz, arról a vallásról keveset tudunk, de Vikidál remekül formálta meg a figurát, akit Bródy írt Koppányból – a nemzet szép hagyományait védő, behódolni nem akaró, elbukó hőst. Az énekeseket én választottam.

Vikidál Gyulával teljesen véletlenül futottam össze

egyszer, amikor a darab még csak távoli terv volt. Akkoriban ők, a fiatalabb zenészek fújtak ránk, merthogy támogatottak voltunk, ők meg nem. Mintha mi tehattünk volna erről, nem azok, akik hatalomban voltak, akik a támogatásokról döntöttek! Oda is mentem Gyuszihoz: „Jól hallom, hogy utáltok minket?” Azt mondta, dehogy, ne hülyéskedjek már. Én meg erre: remek, akkor van egy ajánlatom, bár lehet, hogy egy év vagy több is lesz, mire valósággá válik. Még azt sem mondtam, hogy Koppány lenne a feladat, a darabot sem írtam körül. Csak annyit közöltem, hogy lenne egy szerep, amelynél rá gondoltam. Ennyi információt kapott csak, mégis rögtön igent mondott. Nem bánta meg szerintem, meg mi sem.

Fotó: Horvát Éva / MTI

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

KONCZ ZSUZSÁVAL A FONOGRAF BÚCSÚJÁN

Az első dalsikeremet Koncz Zsuzsának köszönhetem, és ezt nem felejttem el akkor sem, ha később nem mindig volt felhőtlen a kapcsolatunk – aminek kevésbé zenei (igyekeztem segíteni neki, hiszen közös érdekünk volt a minőségi produkció), sokkal inkább politikai háttere volt. A Rohan az idő című szerzeményemre S. Nagy István írt szöveget – Bródyt épp csak ismertem, de nem voltam még az Illés tagja, messze nem kezdtünk még dalokat írni együtt. A dalt Koncz énekelte el a tévében, azért lett belőle siker. Volt aztán olyan, hogy amikor nem volt még menő az Illés és a külvárosban játszottunk, Zsuzsa cserben hagyott minket és átigazolt a Metróhoz. Azért megorroltam, de a későbbi ellenérzéseimről nem ő tehet, hanem a lemezgyár akkori főnökei: a Fonográf-időszakban akkor csinálhattunk saját lemezt, ha megcsináltunk egyet Zsuzsának. Ez volt a szabályuk, amitől engem egy idő után kivet a víz, de mit volt mit tenni... Zsuzsa révén ismertük meg viszont Boldizsár Miklóst, aki az István, a király alapjául szolgáló művet írta, meg amúgy is

a kezdetektől része volt a karrieremnek,

tehát úgy volt illő, ha meghívjuk a Fonográf-búcsúkoncertre 1984-ben. Ott készült ez a kép, amint az Egy év elmúlt című duettünket énekeljük, amelyet még Zsuzsa 12 évvel korábban megjelent lemezére, az Élünk és meghalunkra írtunk Bródyval. Jól sikerült az előadás, úgy érzem, az egész koncert méltó búcsúm volt az örökös turnézástól, állandó színpadi zenéléstől.

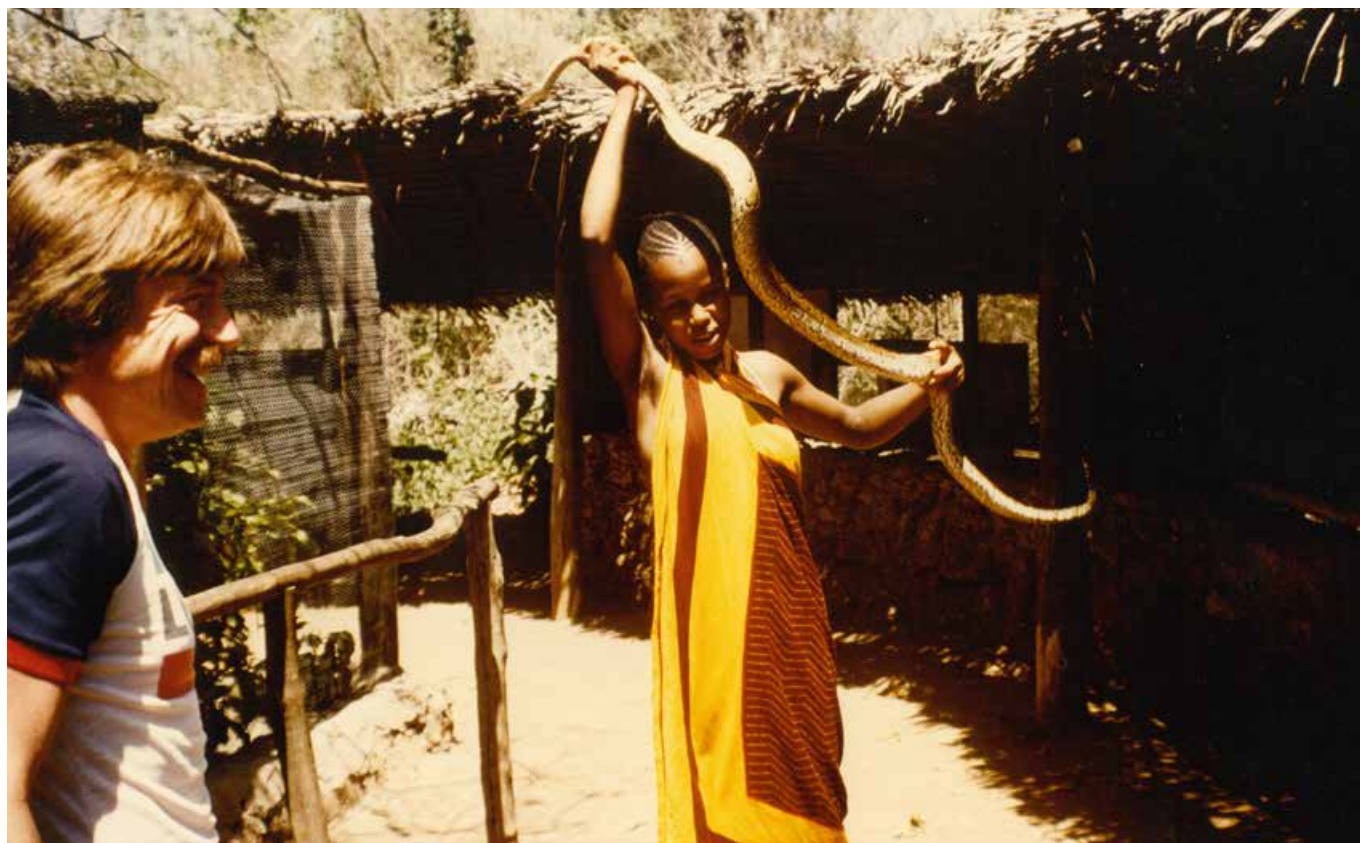
KENYA

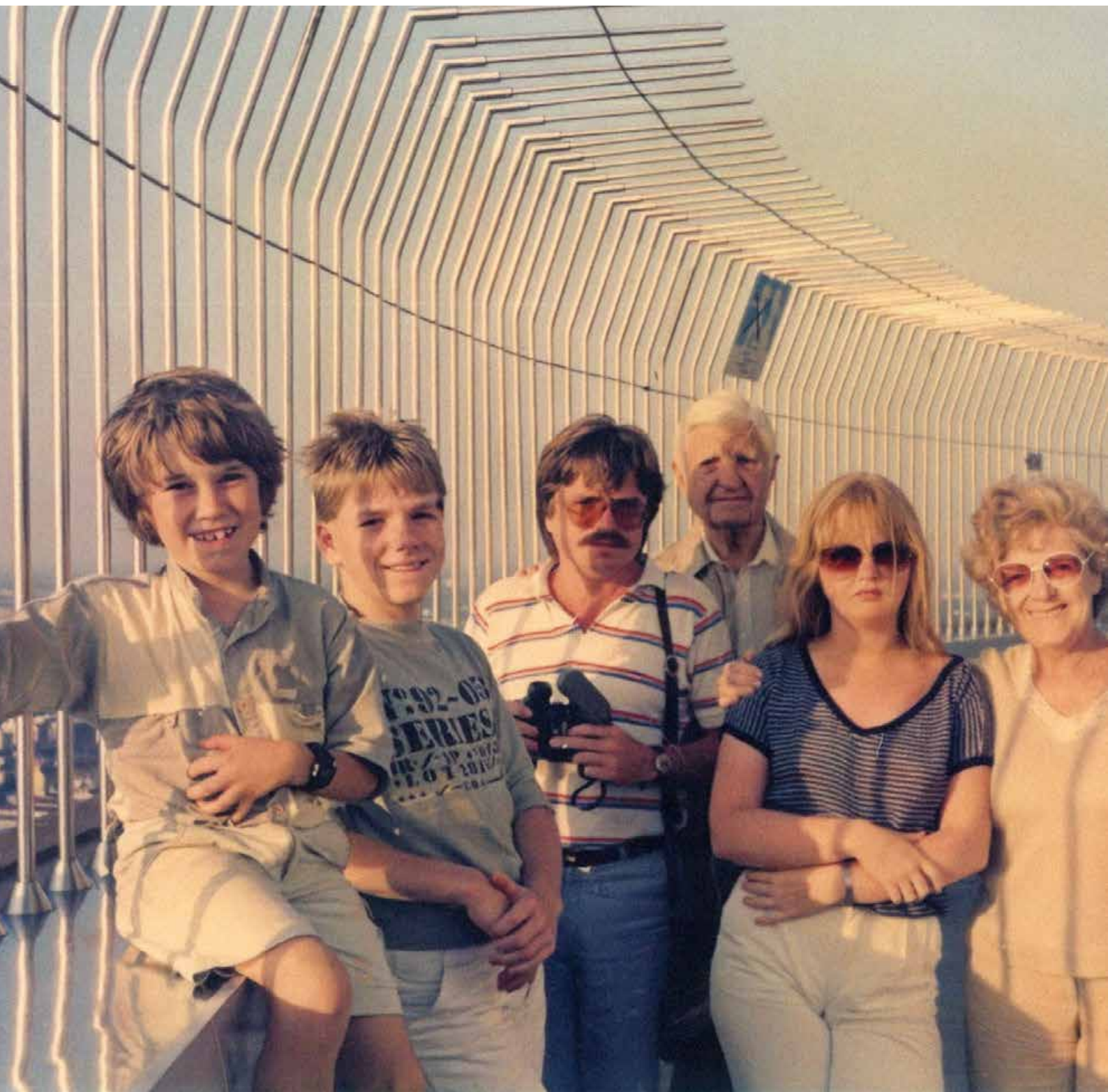
1983 jól zárult anyagilag és szakmailag, magánéletileg viszont borzalmas volt. Válással indult. Az sosem jó. Mondjuk művészi szempontból éppen volt jó oldala is: annyira sajnáltam magam, hogy munka helyett vidéken fojtottam alkoholba a bánatomat, így annyira közel jött az István, a király leadásának határideje, hogy ezerszeres energiával kellett dolgoznom rajta, amikor végre rászántam magam. Onnantól viszont olyan volt az egész, mint valami repülés, úgy írtam, mint soha korábban. Mintha nem is én írnék, hanem általam írna valaki más. Ez még a Törökvész úton volt, a közös házunkban, aztán viszont albérletben kötöttem ki megint. Nem volt sok kedvem ott lenni. Egy nagy utazás talán kizökkentene, gondoltam. Jól gondoltam. Utazni mindig jó, de van, hogy jobb minden gyógyszernél. Úgyhogy elutaztam Afrikába. Kenyába, konkrétan – azért oda, mert egy jó barátom gyakran járt arra, ismerte a terepet, és ezúttal engem is magával vitt. Miközben itthon tél volt – akkor még voltak igazi telek hideggel, nagy hóval –, én pálmafák alatt sütkéreztem 1984 januárjának közepén.

Pontosan egy évvel a válás után.

Kicsit olyan volt ott nekem az Indiai-óceán partján, ahogy a KFT együttes megénekelte Afrikát: „szavannák, fekete nők...” Meghatározó élmény még akkor is, ha ebből művészi produktum éppen nem született. Nem minden azért a munka. Kell az is, hogy az ember olykor egyszerűen csak jól érezze magát.

Fotók: Szörényi családi archívum

Fotó: Szörényi családi archívum

MÜNCHEN,

1985

1985-ben járunk. És külföldön. Itt minden bizonynyal Münchenben, hiszen Harti István barátom lakott ott, őt többször is meglátogattam, márpedig az ő gyereke is ott látható a fotón. A képet vagy Pista készítette, vagy Szabolcs. Az ő lányai is láthatók a felvételen, valamint Örs fiam, meg Muter és Fater. A feleségeink nincsenek rajta – nem véletlenül. Mindketten elváltunk akkorra. Éppen ezért határoztuk el Szabolccsal, hogy meglátogadjuk a nagymamát. Feleségek nélkül, de családotul. Ehhez viszont egészen a dél-franciaországi Pau-ig kellett vezetnünk. A második világháború végén telepedett ott le nagymama és nagypapa. Emlékszem, nemcsak Münchenben álltunk meg útközben, de előtte Gmundenben is. A szülővárosomban. Akkor láttam először. A gmundeni időszakot csak Muter és Fater elbeszéléseiből ismertem addig.

Muter és Fater. Így hívtuk őket mindig.

Részben mert anyai nagyapám, Paul Iván ágán német származásúak is vagyunk, de inkább azért, mert gyerekkorunkban volt ebben a megszólításban valami szalonképtelen. Mi meg törőlmetszett anyalföldi csibészek voltunk, mindennel, ami ebből a nyelvhasználat tekintetében is következett. Muter szülei, Csuka nagymama és Paul nagypapa is Ausztriába vették az irányt 1944-ben, de ők az amerikaiak bejövetele után továbbálltak Gmundenből. Pau-ba mentek. Mi meg ott maradtunk. Egészen addig, amíg Muter '45 őszén úgy nem döntött, hogy irány Magyarország.

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

FONOGRÁF KLUB

1983-ban, az István sikere után speciális klubot kezdtünk építeni Budán, a hegyen, a Költő utcában. Münchenből hazahoztunk két tekepályát a zenekarral, azok nem fértek el otthon, kellett nekik a hely. A Költő utcában sporttelep volt akkoriban, a főnöke meg nem más volt, mint az ismert sportújságíró, Gyárfás Tamás. Tárgyalni kezdtünk vele, ő ajánlotta a figyelmünkbe egy kollégáját, mint remek szervezőt, aki képes lenne menedzselni a klubot is, ha átvesszük. Később kiderült, hogy nem csak azt képes menedzselni: Rosta Mariról volt szó, aki aztán állandó producerünk lett később. Nem mellesleg pedig Szabolcs felesége is. Ma már sajnos az özvegye. A klubot úgy raktuk össze, hogy állandó stúdió is legyen benne, de tenispálya, medence is volt ott. Amint látható, használtam is.

A stúdiót Bohus Jancsiék vitték, sok lemezt vettem fel ott.

Kiadtunk egy újságot is, abban még benne volt Gyárfás, sőt, Tasnádi Péter hozta bele a hirdetést. Nem volt zökkenőmentes az együttműködés vele, gyorsan meg is szakadt, Gyárfás is kikerült aztán a klubból, ami húsz évig a mienk volt. A jóval később – az István, a király Alföldi Róbert-féle rendezése miatt, a harmincadik jubileumon – engem cikkben pocskondiázó Bayer Zsolt is ott dolgozott nálunk egyébként. Portás volt a klubban. Amint lejárt a bérleti szerződésünk, a klub a piaristáké lett, ma meg Tiborcz István elitklubja található már a helyszínen. Ahhoz persze nekünk már semmi közünk.

Fotó: Szörényi családi archívum

PIPA

Mit meg nem tesz az ember, ha szerelmes! Én például még pipázni is hajlandó voltam. Miért? Csak mert a barátnőm azt mondta, jól állna nekem, meg hogy olyan férfias az a pipa. Tessék. Másodjára fogadtam meg efféle „divattanácsot” – az elsőt mondjuk nem szerelemből, azt Kőszegi Imi barátom javasolta... De a fekete keretes szemüveg történetét már elmondtam. Ez tehát itt 1988 ősze.

Kalandos asszonyszöktetés, nagy szerelem a válásom után, három hónap Münchenben szívem választottjával, közben utazások Európa-szerte...

Nagyon sűrű, de nagyon jó időszak volt. Még akkor is, ha az egész azal indult, hogy meghalt a Fater. Kicsit az ő elvesztését is fel akartam dolgozni. Aztán a szerelmet is elvesztettem – viszont dolgozni kezdtem megint. Ez ágyazott meg a Holdvilágárok-béli ásatásoknak és a további színpadi műveknek – elsőként a Fénylő ölednek édes örömében című szakrális oratóriumnak. A munkaterápia a legjobb terápia.

Fotó: Szörényi családi archívum

ILLÉS 25

Papíralapú fotó, itthon találtam. 1990-ben készült, amint a tortán is látszik, az Illés 25. születésnapját ünnepeljük. Emlékeim szerint Leányfalu egyik vendéglőjében. Bródyt Szabolcs kitakarja a képen, de mielőtt sandaságot tulajdonítana nekem bárki, jelzem: nem valami utalás vagy gonoszkodás ez a részemről. Egyszerűen azért választottam ezt a fotót, nem olyat, ahol Bródy is jól látható, mert csupán ez van meg nekem erről az alkalomról. Mindenesetre döbbenetes most nézni ezt a képet.

Már csak ketten vagyunk életben az egykori ötös fogatból.

Bródy és én. Milyen nagy időnek éreztük akkor, 1990-ben azt a negyedszázadot, amely az Illés klasszikus felállásának megalakulása óta eltelt! 1965 januárja... Lajos hívására akkor jelentünk meg Szabolccsal a Műszaki Egyetem kollégiumában, a Bercsényi Klubban. Az Illés-együttes vasárnaponta ott játszott akkoriban, és ott is próbáltak. Eljátszottuk-elénekeztük az It's All Over Now-t a Rolling Stonestól, és érezhető volt, hogy jó lesz ez. Bródy legalábbis akkor úgy érezte. Fogalmunk nem volt még akkor arról, hogy mi ketten csupán fél év múlva megírjuk az első négy magyar nyelvű beatdalt. Elképesztően felpörögtek az események azután, s mindez már 1990-ben is történelemnek tűnt. Pedig azóta még sokkal több idő telt el, mint az alakuló próba és a tortavágós, 25 éves ünnepelés között. Utóbbi óta már 35 év.

Fotó: Szörényi családi archívum

NÉPSTADION, 1990

Fotó: Kleb Attila / MTI

1990 szeptembere, Népstadion. Hogy meg voltam riadva, arra nagyon tisztán emlékszem. A műsor első része az István, a király volt. Amíg azt játszották, én a díszletek mögül kinéztem, és láttam, hogy tele van a stadion. Százezer ember, vagy nem is tudom, pontosan mennyi. Nyolcvanezer biztosan. Ijesztő mennyiség. Ekkora közönségnek soha nem játszottam addig.

Bennem volt a cidri rendesen.

Aztán az István végeztével elkezdtünk játszani abban a furcsa kis dobozban – az István hatalmas színpadán belül egy stadionmérethez képest apró színpadon. Messziről mint valami babaház, olyan lehetett. Benne fényes, fehér, zsinóros selyemruháinkban mi, a babák. A Ne gondold volt a kezdődalunk, dobbal indult, ahogy a koncerteken mindig, amire a közönség a megfelelő helyeken már kiabálta is, hogy „Illés!”. Szépen el is szállt erre minden riadalmam. A koncert az Illés-hagyománynak megfelelően a Little Richarddal ért véget, a kettő között több mint két óra telt el. Az utolsó két Illés-dalt is ekkor játszottuk el. Nem sokkal korábban írtuk és vettük fel ezeket: Kenyér és vér, valamint Új világ. Nem lettek hatalmas slágerek, nem játszotta őket a rádió, nem volt rájuk kereslet. Ennek volt némi köze ahhoz, hogy levontam a következtetést: a három-négy perces dalok számomra már nem jelentenek perspektívát. Mégis: a rendszerváltás első évében a Népstadionban ilyen embertömeg előtt mindkét dal megfogalmazott valami lényegeset azokról az időkről. Jó volt elénekelni őket ott, ahogy jó volt elénekelni a többi szerzeményünket is. Felejthetetlen élmény.

Fotó: Egyedi Zoltán

ANTALL JÓZSEFFEL

Ez az Atilla díszbemutatója volt a Margitszigeten, 1993-ban. Úgy emlékszem, Koltay Gábor hívta meg az Antall házaspárt. Ő szervezte az eseményt, és ő indult el egy nagyobb szabású adománygyűjtő körútra is, amikor a darab még csak körvonalaiban volt meg. Sikerült is előteremtenie a szükséges összeget. Mindenesetre ez a fotó ott készült, az biztos.

Az akkori kormánypárt MDF-hez más szálon is kapcsolódott az Atilla,

hiszen a szövegét Lezsák Sándor írta. Ebből persze akkoriban sokan levonták a következtést, hogy „elhagytam” Bródyt, és lelkes MDF-es módjára a kormánypárt egyik alapítójához fordultam – a politikai széljárásnak megfelelően. Holott az igazság az, hogy eredetileg Bródyval terveztük a darab megírását. Egy ideig úgy tűnt, hogy benne is lesz a dologban, de aztán kihátrált a projektből, mondván, nem óhajtja támogatni az MDF jövőre esedékes választási kampányát. De még utána is volt másik jelöltem, miután Bródy kiszállt. Utassy József. Őt Nemeskürty István ajánlotta. Csakhogy ő sem vállalta el. Egyszer, amikor Lezsákkal az MDF Bem téri központjában arról beszélgettünk, hogy le kellene mennem hozzá Lakitelekre, hirtelen megkérdeztem: „Figyelj, nincs kedved megírni az Atilla szövegét?” Csak annyit mondott: „Hááááát...” Ez azt jelentette: van. A darab szövege végül telefonon, morzejelekkel született. Hosszú és rövid hangzókat kért tőlem, hogy mondjam el neki a titi-tákat, ő meg azokra megírja. Végül el is készült a szöveg, de később Pozsgai Zsolt alakított még rajta. Maradt vele munka, na. A rendszerváltás környékén egyébként nem voltam valami aktív politikailag, Lezsákkal tartottam ugyan a kapcsolatot, de nem jártam sokat az MDF köreibe. Igaz, Lezsák egyszer elvitt Antall Józsefhez. Hogy az akkori miniszterelnök mit kérdezett tőlem Bartókkal kapcsolatban, amikor meglátogattuk, arra pontosan emlékszem – de azt inkább megtartom magamnak.

KOBOZ

Nem akármilyen koboz ám ez! Nagyképűen mondhatnám, hogy én terveztem, de nem lenne teljesen igaz. Mondhatnám, hogy egy másik világból kaptam hozzá segítséget, földhözragadtanban fogalmazva pedig azt, hogy: megálmodtam. 1990-ben jártunk, s engem nagyon foglalkoztatott, milyen lehetett az ősi koboz, a sztyeppei népek hangszere.

A ma ismert román koboz hangjával ugyanis nem voltam megelégedve.

Nagyon gyengén szól, el nem tudtam képzelni, hogy ez a hangszer beszélje a nagy, szabad területet és hallható az énekmondó mellett. Amit „megálmodtam” helyette, sokkal erősebb, agresszívebb hangot produkált. Második nekifutásra az Operaház hangszerkészítő műhelyében sikerült is jó hangszert gyártatnom az intuícióim alapján. A hangolása ugyanúgy GDGC, ahogy az ismert kobozé, de a hangja sokkal erősebb. Ha meg már volt egy ilyen hangszerem, reméltem, hogy az intuíció megint bekapcsol majd. Így is lett. Ezen a hangszeren rövidesen megszületett a koboztéma, amelyet később beépítettem az Atillába is. Ez a fotó a margitszigeti színpadnál készült, ahol a darabot 1993-ban bemutattuk.

Fotó: Kanyó Béla

ROCKTERPESZ

Miket meg nem tudtam csinálni! Terpeszugrás 51 évesen! Pedig borzasztó állapotban voltam a koncert előtt. Azaz koncertek: három telt ház egymás után a Budapest Sportcsarnokban. Az Illéssel, természetesen. Ez volt az a koncert, amelyet már Rosta Mari producerünk szervezett, ekkor esett ki a pikszisből Koltay Gábor végleg. Gázsiügyek... Hagyjuk is. Mari tehát három sportcsarnoknyi jegyet eladott, én viszont borzalmas állapotban voltam. Mindenféle betegségeim lettek, még kórházba is kerültem '96 elején. Kellemetlen beavatkozások követték egymást, én meg egyáltalán nem hittem, hogy képes leszek énekelni, játszani a BS-ben. Megkérdeztem Marit, nem mondhatnánk-e le, erre rám rivallt, hogy ez nem színházterem, negyvenezer embert nem lehet lemondani. Meg kellett csinálni.

***Én hittem benne a legkevésbé,
hogy sikerülni fog, aztán tessék,
még terpeszugrás is lett belőle!***

Élveztem nagyon, az adrenalin meggyógyított. Ráadásul játszottunk ismeretlenebb, komolyabb dalokat is, nem csak a szokásos slágerparádé volt terítéken: voltak a „citerás dalok” is, mint az Európa csendes és az Elvonult a vihar.

Fotó: Vértés György

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

VISZONTLÁTHATTUNK

„Good Old London, talán még viszontláthatunk” – énekeltem a Good Bye London című dalban, nem sejtve, hogy tényleg így lesz. Majd’ harminc évvel első utunk után tényleg visszatérhettünk Londonba. Mind az öten. A Trafalgar téren állunk itt, a dalban szintén szereplő Nelson admirális oszlopa előtt. Ez a visszatérő utazás persze nagyon más volt, ez már a nosztalgiáról szólt. Egy dokumentumfilm-sorozat készült az Illésről, Vitézy László rendezésében, a 35. évfordulóra. Felkerestük a fontos helyeket, így Londont is. Amikor azonban 1970 február végén elindultunk az angolok által küldött sofőrrel Budapestről – a pokol kapui nyíltak meg.

Az ürge tablettákon élt, nem aludt, nem evett, meg sem akart állni Londonig.

Ha le nem robban a kocsi Münchennél, kikészültünk volna. Így ott legalább aludtunk egyet. Reggel továbbindultunk, este értünk Londonba, és rögtön játszottunk is a legendás Marquee Clubban, ahol a Rolling Stones is bemutatkozott, sőt, egy évvel utánunk ott mutatták be a Sticky Fingers lemezüket is. Több koncertünk is volt, az utolsó a Trafalgartól nem messze lévő Lyceumban. Nem volt rossz, de nagy feltűnést sem keltettünk: az estét a Faces zárta Rod Stewarttal, akiről addig nem is hallottunk. Embertelenül jól szóltak. Emlékszem, Pásztorry mennyire odáig volt a dobos, Kenney Jones játékától. Mi ugyan nem lettünk nemzetközi sztárok, mint Rod Stewart később, de így is jó volt egyszer visszatérni ezekre a helyszínekre együtt, annyi év után.

Fotó: Jánossy Géza

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

KOSSUTH-DÍJ

Az új évezred jól indult. Sikerült kormánytámogatást szerezni a pilisi ásatásokra, a Veled, Uram! című, ismét Bródyval írt darabunk esztergomi bemutatójára is, ráadásul megkínáltak egy Kossuth-díjjal is. Megkérdeztek, hogy elfogadnám-e.

Azt mondtam, csak akkor, ha kapnak a többiek is.

Mind az öt Illés-tag. Nagyon kellemetlenül éreztem volna magam, ha én megkapom ezt a csúcsteljesítményt, ők meg nem. Az Illés nélkül nem lett volna István, a király sem, s ha az nincs, a többi darabom sem születik meg, tehát így volt helyes. A díjjal járó pénz rám eső része ráadásul így is elég volt arra, hogy álljam a felét egy lakásnak, ahova Örsi és a menyem, Ági költöztek. A másik felét Ági szülei állták. Nagyon örültem, hogy a fiam ilyen remek lányt talált magának. Hogy aztán két gyönyörű unokát is köszönhetek majd nekik, azt akkor még csak remélhettem. Abban az évben, 2000-ben történt viszont a tragikus tiszai árvíz, gátszakadás és ciánszennyezés, aminek volt köze ahhoz, hogy a következő évben nagy koncertet tartott az Illés, a Metro és az Omega. Eredetileg az ötlet jótekonysági rendezvényként merült föl a katasztrófa után. Aztán nem az lett belőle.

ILLÉS-METRO-OMEGA

Ma már alig emlékszik rá valaki, de nem a 2001-es Népstadion-buli volt az első Illés–Metro–Omega hármaskoncert. Volt egy ilyen a hőskorban is, az Erkelben. Mondjuk ott az omegások füttyültek, amikor mi voltunk a színpadon, az illésesek meg akkor, amikor az Omega... A Metrót békén hagyták, de az illésesek és az omegások között ment a csata, ahogy Londonban a Beatles és a Rolling Stones rajongói között is. A 2001-es Népstadion-koncerten ennek már nyoma sem volt. A végén játszottunk egy nagy, közös medley-t is mindhárom zenekar számaiból. Presser sajnos hiányzott aznap este a színpadról, az Omegából. Ha jól tudom, a gázsi miatt nem hívták. Kár. Aznap este mindenesetre egyedül mi álltunk a közönség elé az a tagsággal, amellyel híressé váltunk. Csak mi öten. És sajnos legutoljára ebben a teljes Illés-felállásban.

Ez volt Pásztory Zoli utolsó koncertje velünk.

Fotók: Kanyó Béla

CSÍKSOMLYÓ

Volt egy tervünk: az István huszadik évfordulójára Erdélyben, Csíksomlyón kellene előadni a darabot. Egyrészt ott még nem volt, holott az erdélyi magyaroknak is legalább annyit jelent, ha nem többet. Számukra tiltott áru volt a lemez, büntetés járhatott a birtoklásáért, a hallgatásáért a nyolcvanas években, a Ceaușescu-érában. Mégis hallgatták. A románok ellenállásán könnyen megbukhatott volna a tervünk 2003-ban is, de producerünk, Rosta Mari szerencséire mindenhol rendelkezik kapcsolatokkal. Szólt tehát az MSZP-s Puch Lászlónak, hogy segítsen. Ő állítólag bement Medgyessy Péter akkori miniszterelnökhöz, aki felhívta Năstase román elnököt, s mehetett a darab. Furcsa volt nagyon, hiszen Medgyessy Năstaséval koccintgatott Budapesten 2002. december elsején, Erdély elcsatolásának napján, ami a románoknál nemzeti ünnep. Nálunk meg nem – csak mintha ezt a magyar miniszterelnök nem vette volna észre. Nekem a gyomrom forgott mindenesetre. Mégis, ahhoz, hogy fél évre rá az István megvalósulhasson Csíksomlyón, Medgyessy segítsége is kellett. Csíksomlyón a főszereplők az eredeti szereposztásból voltak, Varga Miklós volt István, Vikidál Gyula Koppány: nem is lehetett másként, az erdélyi magyaroknak is járt, hogy előben láthassák az ezekben a szerepekben már akkor legendás énekeseket.

Hatalmas ereje volt annak az előadásnak, sok százezren énekelték a dalokat, aztán a Himnuszt és a székely himnuszt.

Igazi ünnep lett az az este. Bár most jut eszembe: voltak nem várt, vicces fordulatai is a csíksomlyói Istvánnak. Számomra legalábbis. Nyilatkoztam róla a rádiónak, mire az akkori győri megyés püspök szinte kiátkozott, keresztényellenesnek nevezett, merthogy szerinte „a pogány ősi valláshoz való visszatérésre” buzdítottam. Nem tettem. Arról beszéltem, hogy nem vagyunk már keresztények sem, hogy Magyarországon ma a legdurvább értelemben vagyunk pogányok. Beszéltem a szekták terjedéséről, a hagyományos egyház gyengüléséről, s viccelődve hozzátettem, hogy ami ma van, azért aztán igazán kár volt felnégyelni Koppányt. A püspöknek nem sikerült értelmeznie a mondatot. Vagy csak nem volt humora. Nem tudom.

Fotók: Kanyó Béla

PÁSZTORY NÉLKÜL

Ez a fotó meg ez a koncert főleg Pásztory Zoli miatt fontos. Pedig nem tudott ott lenni már. Éppen azért. Nem csupán dobosa, de legnagyobb rajongója is volt ő az Illésnek. Annyira, hogy ötünk közül egyedül ő nem látta tisztán a folyamatokat 1972 vége felé. Egyszerűen nem hitte el, hogy vége lehet a bandának. Nagyon nehezen is dolgozta fel a szétesés utáni űrt. Németországban vendéglátózott már rég, de a szekrényében volt egy konzervdoboz. Az volt az oldalára írva, hogy „Illés”. Ha épp nagyon hiányzott neki a múlt, beleszagolt. Imádta, amikor 1981-ben újra színpadra állhattunk, ahogy a 90-es Népstadion-bulit és az összes többit is. Még a '90-es években is vágyott rá, hogy igazán összeálljon egyszer a zenekar. Első erdélyi koncertünk, a 2005-ös csíkszeredai az ő ötletére valósult meg.

Egy hónap volt csak a fellépésig, amikor meghalt.

A sors különösen kegyetlen fintora volt ez. Örs fiam ült be helyette, és egyáltalán nem volt rossz, de tény: Zoli nélkül, az ő bivalyerős dobolása nélkül az Illés nem lett volna az, amivé válni tudott. 1965 őszén én ajánlottam be a bandába, a klasszikussá vált ötös fogatból ő csatlakozott utolsóként. Vele lett teljes a kép.

Fotó: Kanyó Béla

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

ÁRPÁD NÉPE

Zeneszerzői szempontból a legérettebb művem szerintem az Árpád népe. Itt azt írom éppen, a Holdvilágárokban. Kottázom is, de ott a metronóm meg a hangológép, valószínűleg azt örökíti meg a fotó, ahogy harmóniát egyeztetek éppen egy dallammal. Nem szoktam meghallgatni a darabjaimat, de ezt pár éve adta a tévé, és megnéztem. Nem szégyellem. Ehhez már nem kértem föl Bródyt. Misztikus történet, nem neki való. Pozsgai Zsoltot kértem meg, hogy a darab vázát állítsa össze, a szövegeket meg én magam írtam. 2006-ban régóta bosszantott már, hogy mindenki úgy tesz, mintha ennek a népnek Istvánval indulna a történelme. Ezért született az Árpád népe. Hogy helyre tegyük ezt kicsit.

Istvánnak is sokat köszönhet az ország, de Árpád nélkül ő sem lett volna.

Pogányok voltak, kalandoztak... Hú, ezek hogy tudnak idegesíteni! Pedig példaképünk lehetne Árpád. István testvérharc árán tudta megszilárdítani a hatalmát, Árpád viszont nem fordult az övéi ellen. Ő nem leverte a magyar törzseket, hanem egyesítette őket és hazát szerzett nekik. Nagyon bosszant, amikor ki akarják dobni a történelmünkéből az Istvánt megelőző száz évet. A mi Kárpát-medencei történetünk nem vele kezdődik, hanem Árpáddal!

Fotó: Szörényi családi archívum

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

SZELLŐ A TÁBORBAN

Ez a fénykép azért nagyon kedves nekem, mert összeköti a nemzedékeket. Nem csupán engem a fiammal és az akkor, 2006-ban született első unokámmal, Szellővel. A Faterral is. A fotó ugyanis a Holdvilágárokban készült, a táborban. Az ásatásokat márpedig a Fater miatt kezdtem el egyáltalán.

Végére akartam járni a hely titkának,

amelyről ő annyit diskurált annak idején barátjával, Sashegyi Sándorral – Sashegyi volt az, aki először kezdett kutatni itt a harmincas évek legvégén. A Holdvilágárok Alapítványon keresztül igyekeztem megteremteni az ásatások fedezetét, de a szakmai háttérrel a szentendrei múzeum biztosítja – nem arról van tehát szó, hogy lelkes amatőrök túrnak-fúrnak a Pilisben. Persze ott voltam én is nyaranta mindig, kint is aludtam az ásatáson. Szeretek sátorban aludni. A Fater szellemi örökségét, az írásait a halála után Muter nekem adta, így kerültek hozzám 1989-ben az írásai, a rajzai, mindaz, ami fontos volt neki. Meg is ihlettek rögtön: a sumér oratóriumot többek között ennek a szellemi örökségnek a hatására írtam. A Holdvilágárok is ezután kezdett igazán foglalkoztatni. Azóta szeretném megérteni, hogy Sashegyi miért éppen itt kezdett ásni. A hely a rómaiak idején kőfejtő volt, de a mélyben lehet hun vagy avar építmény is. Sashegyi persze nem volt hibátlan, az ötvenes években például kijelentette, hogy „Árpád vezér sírhelye megvan, megvolt már az 1927. évben”. Nem, a sír nincs meg. Csak egy csontvázra bukkant. Női csontvázra. Csak hát nagyon erős meggyőződése volt, hogy itt temették el Árpádot. Én illet egyébként sosem mondtam. Mindig csak azt, hogy összefüggéseket keresünk. Amikor ez a fénykép készült, még nem kerestük őket olyan régen, viszont innentől kezdve vált igazi szenvedélyemmé ez az ásatás. Még megírtam az Árpád népe című darabot, részben itt, de utána már ez a kutatás foglalt le, ez járt a fejemben, nagyjából olyan intenzitással, ahogy korábban a zene, a dalszerzés. Nagyjából az itt megörökített pillanat az, ahol egyik átvette a másik helyét. Az én helyemet pedig a Pázmány Péter Katolikus Egyetem veszi át a kutatásban, s főleg nem az enyémet, hanem a „régészünkét”, Repiszky Tamását. Ő vezette a feltárást, a halála utáni űrt pedig nehéz betölteni. Én sem járok már ki az ásatásra – ahhoz most már öreg vagyok.

Fotó: Szörényi családi archívum

VIAKOVÉCZ „BÓKJA”

Makovecz Imre jó barátom volt. Egyszer még az építési tehetségemet is megdicsérte. Ami azért tőle nem semmi. Persze a maga stílusában dicsért. „Fasza.” Ennyit mondott a pilisi házamra, amikor megérkezett. A Magyar lélek – magyar forma című könyv készült vele, Melocco Miklóssal és velem, hárman beszélgettünk a szerkesztővel, a koncepció meg az volt, hogy minden beszélgetés más-más szereplő házában lesz. Amikor nálam volt az ülés, a könyvtárszobámban, akkor hangzott el ez a dicsérő megjegyzés Makovecztől. Rögtön miután körbetekintett. Aztán megkérdezte, ki tervezte a házat. Mondtam, hogy én.

„Akkor szar!”

Csak hogy a dicséret addigra már elhangzott! Mérnök persze nem vagyok, a statikai terveket nem én készítettem, a koncepciót, az alaprajzot viszont igen. Jól sikerült. Nagyon jó minden tér, kívülről pedig egy felszálló sólyomra is emlékeztet kicsit. Apai örökség lehet ez is – Szabolcs is jó volt, én is elég jó vagyok rajzban, tervezésben. Faternak festőművész és grafikus végzettsége volt, esténként pedig megmutatta nekünk a rajzait – már gyerekként belekóstoltunk ebbe a világba. Hasznát is vettem, és még Makovecz elismerését is kívántam – még ha nem tudta is, hogy nekem szánja.

Fotó: Szőnyi József

HEJ, BARÁTOM!

A délszlávos ihletésű dalaimat előadtam a Vujicsics együttesel vidéken és a Müpában is. A Hej, barátom, az Alig volt zöld, a Sárga rózsa, az Amikor én még kissrác voltam és A kugli délszláv, népzenei kísérettel előadott változatait talán 2013-tól hallgathatta a közönség élőben, aztán lemezre is vettük ezeket. Annak is Hej, barátom lett a címe. Érthető módon: nemcsak emberileg, zeneileg is barátság fűz a Vujicsics együtteshez. Nagyon szerettem velük játszani. Nemcsak a rock and roll ért hatásként gyerekkoromban már, de a délszláv zene is. Fater nemcsak az Amerika Hangját hallgatta, hanem olykor a belgrádi rádiót is. Nemcsak zenét, beszélgetéseket is hallgatott szerbül, de a szövegelés között mentek a remek kis kólók akkoriban. Fater ugye szerb iskolába járt, tudott szerbül, nem akarta elfelejteni. Lassan ért be ez a hatás, de mire az Illésben voltam, szerencsés véletlenek folytán virágba is borulhattott. Egyáltalán nem volt példa nélküli, hogy a népzene a beatzenével ötvözzék: legalábbis külföldön nem. Legnagyobb idolunk, a Beatles ugyanezt tette – még ha nem is magyar vagy éppen délszláv zenével. Hanem a saját népzenejükkal. Az ír, a kelta népi hatás olykor teljesen egyértelmű náluk, a Norwegian Wood című dalban például. Igaz, abban megszólal a szitár is, amely meg az indiai hatást mutatja: abban is követtük őket, a Human Rights lemezen hallható az Approximáció című dal, szintén szitárral.

A Beatles mindenesetre önbizalmat adott nemcsak a beatzenében, hanem abban is, hogy ezeken a kereteken belül nyugodtan lehet kísérletezni népzenei formákkal, dallamokkal, ritmusokkal és harmóniákkal.

A Kissrác ennek az érzésnek a hatása alatt született – az teljesen egyértelműen délszláv zene. A többi, amit a Vujicsiccsal játszottam, nem feltétlenül, de nagyon jól állt nekik a délszláv népzenei forma is. Régi vágyam volt így hallani ezeket a dalokat, örülök, hogy ez is megvalósulhatott.

BÁCSHEGY

Már több mint harminc éve, hogy megvettem ezt a csodálatos területet Bácshegyen. 1994-ben mondjuk még elvadult telek volt romos présházzal, nem több. A Balaton-felvidéken voltam egy társaságban, és ahogy beszélgettünk, mondtam, hogy vennék valami kis földet. Kiderült, hogy pont van eladó, gyorsan megnéztem – a kilátás mesés volt onnan. Ára meg alig volt. Ha jól emlékszem, 130 ezer forint. Lecsaptam rá azonnal. Aztán a kaszára: volt dolog elég, amíg rendbe szedtem úgy-ahogy. A házat is rendbe hoztam, ahogy a fotón is látszik: Kós Károly-i ihletettségű lett az épület – az egyik udvarházának részleteiből kombináltam össze, kiegészítve persze saját ötletekkel. 1996-ban telepítettem a rizlinget, kapáltam a sorokat, aztán vettem egy kis traktort is. Az első szüret 1999-ben volt. A szüreten ma is részt veszek, de most már nem kapálok. Ahhoz is öreg vagyok már. A csöndhöz viszont nem.

A bácshegyi éjszaka csöndje nem mérhető semmi máshoz.

Pilisszántóét a repülőgépek törik meg folyton, Bácshegy fölött viszont nincs légifolyosó sem. 2018-ban készült rólam ez a kép a szőlőben, büszkén menetelek. Tényleg az vagyok. Ez a birtok azért terem, mert termővé tettem.

Fotók: Szörényi családi archívum

LITTLE RICHARD

2019 vége. Fenyő Miklós vendége voltam az arénában. Hú, de jó buli volt ez! Az Illésben ugye csak eleinte volt szaxofon, mire a Little Richard című dalt megírtuk, felvettük, már nem volt, koncerteken sem. Itt meg volt kettő is!

Nagyon jól szólt, baromira élveztem

élelni ezt a dalt ilyen remek hangszereléssel. Little Richard volt egyébként az első rock and roll előadó, akit életemben hallottam: gyerek voltam még, Fater kereste a hullámhosszt a rádióján, amikor egyszer csak éktelen sikításra lettem figyelmes. A Long Tall Sally-t énekelte. Tíz-tizenegy éves voltam, de letaglózott az a dal, az az előadásmód. Ez a gyerekkori élményem adta aztán az ihletet a dal megírásához a hatvanas évek második felében. Több mint ötven évvel később az aréna színpadán énekelni ezt – tényleg nagy élmény volt.

Fotó: Kalinovits Zoltán

ILLÉS KLUB

Mi vagyunk az egyetlenek a régi nagy hármából, az Illés, a Metro és az Omega közül, akiknek ma is van még létező klubja, nosztalgiázni vágyó közönséggel. Ez persze nem nekem köszönhető, Gittinger Tibor az Illés KluBoschok Baráti Körének vezetője, ő szervezi a Fehérvári útra a klubesteket. Nem a legendás körterembe, ahol a klub egykor volt, hiszen az az épület már nem áll. Az utódjába, mindenesetre. A klubot 1968-ban indítottuk az FMH-ban, Bródy vezette, de Gittinger már akkor bekerült a vezetőségbe. Az Illés feloszlásával aztán a klub is megszűnt, mígnem Koltay Gábor 1992-ben megszervezett egy Illés-karácsonyt a körterembe, ahol akusztikus koncertet adtunk. Utána vetődött fel, hogy ezt folytatni kellene, azóta több helyszínen működött a klub, ma megint a Fehérvári úton van, az FMH új épületében.

Olykor színpadra is állok, ahogy Bródy is. Sőt, titkos Fonográf-minikoncert is volt 2012-ben a klub szervezésében, Gittinger Tibi ötletére. Felhívott, azt mondtam, benne vagyok, ha Tolcs-vay is, Tolcsvayt is felhívta, aki azt mondta, benne van, ha én is, aztán Bródy is ezt mondta, hogy ha a többiek ott lesznek, akkor ő is...

Könnyen összejött a csapat.

Négy dalt játszottunk, de sokat jelentett. Az utóbbi időszakból a legemlékezetesebb meg talán az az este, amikor két olyan dalt énekeltem el, amelyeket az Illéssel sosem játszo-

tunk: Szerelem és Ap-proximáció. Az eredeti felvételeken ebben a két dalban szitár szól. Az Illéssel arra nem volt mód, hogy élőben elővezessük így, az Illés-klubban 2019 má-jusában viszont igen. Fűvessy Norbinak kö-szönhetően. Ő a Mis-kolci Illés Emlékenekar gitárosa, aki szerzett egy szitárt és a fejébe vette, hogy megtanul-jja eljátszani rajta eze-ket a dalokat, hogy az-tán előadhassuk úgy, ahogy eredetileg meg-írtuk annak idején. Így is lett. Szép emlék.

Fotók: Ossyka

JÁRVÁNY UTÁN

Vidám itt a fejem, pedig ennek az előadásnak cseppet sem volt örömteli az apropója. Jótékonysági produkció volt az arénában, a gázsit a koronavírus miatt árván maradt gyerekek megsegítésére ajánlottuk fel. Bródy is, Feké Pál is, aki Istvánt énekelte ezen az előadáson is, sokadjára már, a társulat is, meg én is. Nekem szerencsém volt, nem ölt meg a vírus, és a környezetemben sem végzett pusztítást. Mondjuk

a 75. születésnapomra maszkban meg védőfelszerelésben jött a család...

És adtam egy koncertet, amelyen nem volt közönség... 2020 őszén a járvány miatt ilyeneket vettek fel raktárkoncert néven. Régi barátaim, a Miskolci Illés Emlékenekar tagjai kísérték, de közönség nélkül nem lehet ugyanazt a teljesítményt nyújtani, mint telt ház előtt. Egyszerűen nem lehet. Régen csináltunk ilyeneket tévéstúdiókban, hogy a kameráknak játszottunk, de az csak egy-két szám volt, amolyan korai klipforgatás. Filmekben is játszottunk, már hogy zenéltünk, de az is teljesen más, mint egy teljes bulit lenyomni közönség nélkül... Nem jó érzés. A jó koncerten az energia oda-vissza áramlik a fellépő és a közönség között. Aki a színpadon van, azt éppen a közönség felől felé áradó energia repíti tovább és tovább. Ha közönség híján nincs ilyen energia, akkor nincs az se, ami repítsen. Nem bánom, hogy elváltam azt a „koncertet” – akkor ezt lehetett csinálni, mást nem. Ettől függetlenül jobb volt azért az arénában telt házak előtt.

Fotó: Drobilich Tímea

PRESSER

Tavalyi fénykép, Veiszer Alinda műsorvezetésével beszélgetek rajta Presser Gáborral. Itt mesélte el, hogy ő is Illés-rajongóként kezdte, amikor még a Boschban játszottunk, eljött minket meghallgatni, és lenyűgözte, hogy magyarul is lehet ilyen zenét játszani. Az ezüstérem egyébként az övé: az Azt mondta az anyukám zenéjét ő írta az Omegába, s az volt utánunk a második magyar beatsláger. Az igazság viszont az, hogy Presser túl jó volt az Omegába. Amikor az E épületben játszottak, a szünetben oda is mentem Presserhez, hogy mondanék neki valamit. Aztán inkább kérdésként tettem fel: „Meddig akarsz még ebben a malacbandában játszani?” Ez valamikor 1969-1970 tájékán lehetett, aztán '71-ben megalakult az LGT. Mennyivel jobb zenekar volt az! Nagyon bejött Pressernek a váltás. Az Illés addigra dögliődni kezdett, ők meg elvitték a közönség érdeklődését, mi tagadás.

Remek lemezeket csináltak sorra, s bár szoros nem volt a kapcsolatunk, azért nagyon korrekt volt mindig.

A Hazatérés lemezemen még játszik is – az Eljön majd a nap című dalban tangóharmonikázik. Ő mondjuk még ma is aktív zeneileg – én meg hetvenéves korom körül azt hiszem, végleg elvesztettem a sugallatot, amely ahhoz kell, hogy az ember ne csak hangokat rakosgasson egymás után, hanem értelmes művet hozzon létre.

Fotó: Gálos Mihály Samu

Szörényi Levente 80 év, 80 kép

ILLÉS 60

Már megint Az utcán-t éneklek! És megint Bródyval egy színpadon. Lehet, hogy utoljára. Már csak azért is valószínű, hogy az arénában utoljára, mert Rosta Mari közölte, hogy befejezte a koncertek szervezését. Ennek még meg kellett lennie, hiszen ha csak ketten is, de ketten még életben voltunk a „nagy” Illés megalakulásának 60. évfordulóján, 2025 januárjában. Itt viszont

mi már afféle vendégművészek voltunk az egykori zenekarunkat ünneplő koncerten.

Fiatal bandák játszották a dalainkat saját szájízuk szerint, s egyikük, az Esti Kornél kísért minket. A gitáromra nem is volt szükség a zenéhez – jól látják, be sem volt dugva. Akkor minek lóg a nyakamban? Egyszerűen biztonságérzetet adott. Léptem már fel gitár nélkül is, de Az utcán-t, Bródyval egy színpadon... Furcsán éreztem volna magam, ha nincs a kezemben. Úgyhogy felvittem.

Fotók: Papp Viktória

80

Már a hetvenediket is a Zeneakadémián ünnepelhettem. Emlékezetes ajándékot kaptam akkor: Rosta Mari felkérte Gyöngyösi Levente zeneszerzőt, hogy írjon szimfóniát az Illés zenéjének felhasználásával. Meg is írta, ez lett a IV. szimfóniája, alcíme Az Illés szekerén. Lenyűgöző volt úgy hallani a saját műveimet, ahogy én is szívesen megszólaltattam volna őket később, a megírásuk után. Csak hát a nagyzenekari hangszerelés külön szakma. Tudok kottát olvasni és írni, de szimfonikus művet alkotni és hangszerelni – az azért egészen más szint. Nem véletlen, hogy amikor az István, a király nagyzenekari részeire volt szükségem, Márta Istvánhoz szaladtam, aki gyorsan el is tudta készíteni és le tudta kottázni azokat a hangszereléseket. Nekem egy évembe telt volna, ha egyáltalán sikerül. Nincs miért szégyenkeznem: aktív éveimben mással, dalszerzéssel, lemezfelvételekkel, koncertezéssel voltam elfoglalva, amibe nem fért volna bele egy akadémiai hangszerelő mesterkurzus, mindenesetre nagy élmény volt szimfonikus zenekar tolmácsolásában, egy valódi szimfónia építőelemeiként hallani az egykor a fejemben megszületett harmóniákat, dallamokat. Ez a fotó már most, a nyolcvanadik születésnapomon készült – itt is elhangzott részlet a Gyöngyösi-szimfóniából, ahogy a Kőműves Kelemenből, az Istvánból, a sumér oratóriumomból, aztán az Atillából és az Árpád népéből is. Afféle zeneszerzői összegzés volt műsoron. Szép volt, ahogy Batta András köszöntőbeszéde is – én mondjuk ennek ellenére nem voltam valami ünnepi hangulatban.

Nagyon közel volt még a bátyám, Szabolcs elvesztése.

Úgyhogy, noha az én születésnapomat ünnepeltük, leginkább róla beszéltem aznap este a közönségnek, amikor mikrofont kaptam. Most sem bánom, hogy nem zenei megoldásokról értekeztem. Szabolcs nélkül az én életművem jó eséllyel meg sem születik, vagy ha mégis, biztosan nem olyan lenne, ahogyan ma azt ismerhetik.

Fotók: - Schumy Csaba

Kiss Eszter Veronika

SZÖRÉNYI LEVENTE ÉLETMŰVÉNEK HATÁSA A KÁRPÁT-MEDENCEI ÖSSZMAGYARSÁG NEMZETI KULTÚRÁJÁRA

Szörényi Levente és életműve a XX. század magyar zenetörténetének egyik fontos szele-
te. Ma már a zenetudományi szakemberek sem vitatják, hogy hatása a klasszikus zenétől
a táncházmozgalmon át a könnyűzenéig számos ponton kimutatható. Az egyetlen olyan
szerző, akinek a színpadi műveit mindenki ismeri, különösen az István, a királyt, amely az
egyetlen olyan dramatikus magyar darab, amelyet egyszerre félmillióan néztek a csíksomlyói
előadáson, és amely Erkel két ikonikus operájának, a Bánk bánnak és a Hunyadi Lászlónak az
örökébe tudott lépni a nemzeti operák sorában. Életművének minden szakasza, kezdve az
Illés együttesrel, folytatva a népzenei feldolgozásokon alapuló vagy a magyar történelmet
bemutató zenés színpadi darabokig alapjaiban határozta meg a hazai zenei folyamatokat.

Páratlan életműve a számtalan dal, köztük közismert Illés-, Fonográf-sláger, Koncz
Zsuzsa-szám mellett **két rockballadát** (Kőműves Kelemen, Fehér Anna), **négy rockoperát**,
az úgynevezett **tetralógiát** (Atilla, Isten kardja; István, a király; Veled, Uram; Árpád népe),
egy sumér szövegekre készült **oratóriumot** (Fénylő ölednek édes örömében), egy Kun Lász-
lóról írt **zenés történelmi játékot** (A kiátkozott), egy **beatoratóriumot** (Human Rights), egy
rajzfilmzenét és egy abból készített **zenekari szvitet** (Ének a csodaszarvasról), egy Wass
Albert-szövegre készített **kóruskantátát** (Elég volt!), egy **himnuszt** (Sziklák meghasadnak),
valamint több mint húsz **filmzenét** (például Ezek a fiatalok, Bűbájosok, Eltávozott nap) foglal
magába.

Jelentősége nemcsak dalai, művei népszerűségében mutatkozik meg, hanem a kor zenei és
társadalmi folyamataira gyakorolt hatásában is. A magyar zenetörténetben hosszú idő után
az első olyan zeneszerző, aki elismerői között tudja a könnyű- és komolyzene művelőit, ked-
velőit egyaránt, és képes egy közönségbe tömöríteni a különböző irányzatok követőit.

Színpadi művei a magyarság történelmének olyan fontos és áthallásos eseményeit örökítik
meg és tárják az utókor elé, amelyek a nemzettudat szempontjából is jelentőséggel bírnak.
Ezen törekvései egyértelműen az erkeli magyar történelmi operák örökösévé teszik, hiszen
utoljára ő foglalkozott a régi magyar múlt operai megformálásával. A tetralógia érdekessé-

ge, hogy egy teljesen más zenei világhoz is kötődik: Richard Wagner világhírű tetralógiájához, a Ringhez, amellyel a Szörényi-művek nemcsak a vezérmotívumos zenei szerkesztés szempontjából állnak kapcsolatban, hanem témaválasztásban is. A Ring ugyanis ott ér véget az Istenek alkonyában, ahol az Atilla, Isten kardja kezdődik, mindkettő forrásai között szerepel ugyanis a Nibelung-ének és az Edda-dalok. Közös szereplő is van, Brünhilda-Krimhilda, illetve ez az oka az Atilla, Isten kardjában megjelenő nagyszámú germán szereplőnek.

AZ ILLÉS-KORSZAK HATÁSA A MAGYAR ZENEI ÉLETRE

Az Illés jelentőségét a hazai könnyűzenében mérföldkőnek tekinthetjük, hiszen Kárpát-medencei viszonylatban éppen olyan kitörő sikert aratott, mint nemzetközi téren a Beatles. Az Illés nemzetközi sikereit részben a vasfüggöny, részben a nyelvi korlátok akadályozták, a határon túli magyarokhoz azonban minden tiltás ellenére utat tört.

Szörényi Levente jelentősége a hatvanas években nemcsak abban nyilvánult meg, hogy ő volt az első, aki magyarul énekelt, de abban is, hogy az Illés együttesel a zenét is magyarrá formálta a népzenei dallamok, a népzenei sorszerkezet és a motívumépítés alkalmazásával és a népi hangszerek használatával, hasonló módon, ahogy Bartók és Kodály kezelte a magyar zenei örökséget saját műveik komponálásánál. A magyar népdalokra épülő, akkoriban virágzó ének-zene oktatáson és a Bartók-, Kodály-kórusokon nevelkedő fiataloknak ez természetes zenei anyanyelvük volt, így könnyen azonosulni tudtak vele, mindez hozzájárult az Illés sikeréhez. Az Illés ebben sokáig egyedülálló volt, hiszen a kor többi zenekarának számai nem magyar, hanem nemzetközi, elsősorban angolszász zenei alapokra íródtak.

A TÁNCHÁZMOZGALOM MEGELŐLEGEZÉSE

A népzene beemelése a kor könnyűzenéjébe még a táncházmozgalmat is megelőzte, sőt megelőlegezte, hiszen sok táncházmozgalom-alapító népzeneész – többek között Sebő Ferenc – vallott arról, hogy a népdalok szépségére elsőként az Illés-számokban figyelt fel. A táncházmozgalom indulásának első állomása a Sebő-együttes még gitáros Ki mit tud?-os szereplése, amelynek legfőbb motivációi az olyan Illés-dalok voltak, mint az Amikor én még kisser voltam, a Virágének vagy a Sárga rózsza.

A népi hangszerek – tekerőlant, citera, furulya, hegedű, harmonika – használata szintén segítette a táncházmozgalom létrejöttét, ugyanakkor az Illés nem állt meg a magyar népzenei dalkincsre, hanem kezdettől jelen volt benne a Kárpát-medence összes nemzetiségének

zenei öröksége. Az első népzenei hatást mutató dalok is ebbe a csoportba tartoznak, az Amikor én még kisserác voltam egy szerb kóló dallamával rokon, de az Alig volt zöld... kezdetű-szám is a délszláv népzenehez kapcsolódik. Emellett sváb népzenei hatások is több számban megjelentek.

A népzene markáns jelenléte az 1969-es Nehéz az út című lemezen megjelent Átkozott fél-tékenység című dallal vált nyilvánvalóvá, ez a szám ugyanis a Lajtha-féle széki gyűjtés Pát-ria-lemezein szerepel „Elmegyek, elmegyek” kezdetű szöveggel. Az Illés semmit nem tett hozzá az eredeti széki lassúhoz, csak áthangszerelte, a hegedű dallamát billentyűkre, a brácsa akkordjait gitárra, a bőgő basszusát basszusgitárra ültette. Ez a széki gyűjtés vált a táncházmozgalom kialakulásának egyik mozgatórugójává, mivel sokáig ez volt a leginkább elérhető, jó hangminőségű zenei anyag. Az adatközlőkkel rögzített felvételek a II. világhá-ború alatt, 1941 februárjában készültek Budapesten a Magyar Rádió stúdiójában abban a rövid időszakban, amikor Erdélyt Magyarországhoz csatolták. Maga a Lajtha-gyűjtés is sokat számított abban a tekintetben, hogy az első táncházak meghatározó táncrendje a széki lett, és sokan ismerősként üdvözölték az Illés-lemezeről ezt a széki dallamot. Sebes-tyén Márta első találkozása a széki népzenevel saját bevallása szerint szintén az említett Illés-számmal kapcsolódik, énekelgette is a dalt otthon, ezután adta édesanyja a kezébe a Lajtha-gyűjtést.

Elektromos szitárt és indiai népzenei hatást hallunk az úgynevezett „fehér” Illés-lemezen, a pszichedelikus hangzásáról is ismert Human Rights beatoratórium számaiban. Az angolszász zene jelenlétét elsősorban a Fonográf-korszakban találjuk.

Mindezek a folyamatok nem voltak teljesen egyedülállóak a korban, hiszen a Beatles is szá-mos alkalommal nyúlt népzenei forráshoz, elsősorban angolszász, illetve indiai zenékhez. Azt azonban fontos megjegyezni, hogy amíg Szörényi Levente ezt a vonalat azonnal felfe-dezte, alkalmazta a saját zenéjében, addig ezzel egyedül maradt a hazai beatzenei palettán, sem az Omega, sem a Metro nem követte ezt a példát.

Az Illés megjelenése a határon túli magyarság számára is jelentőséggel bírt, a lemezeket – ahogy később az István, a király felvételeit is – nagy számban csempészték át a határon, a a nemzeti identitás és az anyaországgal való kulturális kapcsolat egyik fontos elemévé váltak a dallamok. Az Illés jelentőségét mutatja, hogy a több mint fél évszázados slágerek többségét a mai fiatalok is ismerik és éneklük. Az Illés és az István, a király sikerét az erdélyi bemutatók is mutatják.

A RENDSZERVÁLTÁS ELŐKÉPE

Az Illést a rendszerváltás előképeként is sokszor emlegetik, a Human Rights beatoratórium konkrétan, sok szám szövege pedig burkoltan fogalmazta meg a kommunista-szocialista rendszer kritikáját. Ebből sokszor voltak konfliktusok a hatalommal és a cenzúrával, az István, a király bemutatásával azonban végképp kibújt a szellem a palackból, és a magyar nemzeti identitás a szabadságvágygal egybeforrva el is jutott az 1989-es rendszerváltásig.

Az Illés-együttes és a Szörényi-Bródy-páros életében az igazi felismerés a rendszerrel szemben az 1968-as csehszlovákiai események következtében kezdődik, amikor az Illés-együttes éppen azokban a napokban nyerte meg a Táncdalfesztivált, amikor a prágai tavaszt eltiporták. Elindultak turnéra mint a Táncdalfesztivál győztes együttese, és meg kellett állniuk az úton, mert szó szerint szembejöttek a tankok a magyar sorkatonákkal. Persze 1956-ról és úgy általában a rendszerkritikáról nem ekkor hallottak először az Illés tagjai, de világosan kimutatható, hogy ez az a pont, amikortól az erőteljesebb politikai üzenetű számok irányába indult a Szörényi-Bródy-páros.

A szövegek mellett több alkalommal zenei téren is hitet tettek a rendszer ellen: 1970. október 23-án Sopronban koncertezett az Illés, és az 1956-os forradalomról ekkoriban még nem volt szokás megemlékezni, sőt kifejezetten problémásnak számított egy ilyen nyilvános akció. Az Illés tagjai azonban már ekkor megemlékeztek róla a maguk módján, a zenei sorok közé rejtve, így aztán ennek a koncertnek a műsorába is becsempészték az erre való utalást. A Bűbajosok című filmhez készült egy szám, amelyet pár perces változatban rögzítettek is egy kislemezen, azonban ezt a számot akkoriban közel félórás, hosszú improvizációs szakasszal kibővítvé adták elő élőben a koncerteken, általában a műsor megkoronázásaként. Ezen a napon az improvizációs szakasz közepén megjelent a Himnusz néhány üteme gitáron, úgy elrejtve, hogy a cenzorok és besúgók hada minden bizonnyal észre sem vette, s ha mégis észrevették volna, bizonyítani akkor sem lehetett volna a tudatosságot. Ez pedig akkor egy teljesen tudatos gesztus volt, egy kalózfelvétel megőrizte ezt a koncertet a Himnusz-feldolgozással.

Három szólólemeze (Utazás, Végtelen úton, Hazatérés) mellett Szörényi Levente rengeteg számot írt a Fonográf együttesnek és Koncz Zsuzsának is, ezek közül sok dal a mai napig sláger. Szörényi Levente több mint húsz filmhez is írt zenét, többek között az Ezek a fiatalok, a Bűbajosok és az Eltávozott nap koruk népszerű hazai filmjei voltak, a filmek betétszámai a mai napig közismert slágerek.

SZÖRÉNYI LEVENTE MŰVEINEK HATÁSA A KLASSZIKUS KORTÁRS ZENÉRE

Gyöngyösi Levente erdélyi születésű zeneszerző számos művében idézi vissza az Illés-számokat, illetve Szörényi Levente színpadi darabjait. IV. szimfóniája Az Illés szekerén címet viseli, és népszerű Illés-slágereket dolgoz fel szimfonikus zenekarra, valamint szopránszólóra. Ugyanakkor nemcsak konkrét számokat dolgozott fel, a nagy nemzetközi kórusversenyeken, illetve a hazai koncertéletben is megszólaló kórusművei harmóniai szerkesztésében is gyakran köszönnek vissza Illés-számokból ismerős fordulatok, akkordfűzések, például a Keresem a szót jellegzetes bevezető plagális akkordlépései. Bár nem ennyire nyilvánvalóan, de sok fiatal zeneszerző művében megjelennek hasonló fordulatok, Szörényi Levente zenei nyelve és harmóniai sokszínűsége ugyanis elég igényes volt ahhoz, hogy a klasszikus zenét tanuló komponisták is hallgassák, tanulmányozzák.

Szörényi Levente színpadi művei mérföldkövet jelentettek a hazai zenés színház történetében. Az első volt, aki rockballadát készített, és az első, aki rockoperát írt. Művei a mai napig részben eltérnek a nemzetközi musical műfajától, sokkal erősebben kötődnek zeneileg részben a magyar népzenei gyökerekhez, részben pedig a klasszikus operák formai felépítéséhez. Kapcsolatuk a wagneri és az erkeli operai hagyományokkal is világosan kimutatható. Szörényi Levente saját népzenei gyűjtései, kutatásai is megjelennek a művekben, így a mezőszegi dallamokra az István, a királyban és a két rockballadában, az ujjur népzenei gyűjtésekre pedig az Atilla, Isten kardja című műben ismerhetünk rá.

A Kiszely István és Vavrinecz Béla vezetésével készített ujjur gyűjtések különlegessége, hogy egy zenetörténeti, néprajzi szempontból is keveset tanulmányozott, de ígéretes népzenei párhuzamokat mutató zenei anyagról van szó, amelyek jelenlegi történelmi tudásunk szerint minden valószínűség szerint kapcsolatot mutathatnak a hun népzeneivel, amelyről hangzó anyagot nem ismerünk. Ezeknek az ujjur dallamoknak a jelenleg ismert egyetlen magyar feldolgozásai a Szörényi-művekhez, elsősorban az Atilla, Isten kardjához kötődnek.

TETRALÓGIA, WAGNERI VEZÉRMOTÍVUM- TECHNIKÁVAL ÉS ERKELI ÖRÖKSÉGGEL

Legjelentősebb az életműben természetesen az István, a király, amelyet szinte minden magyar ember ismer, az ikonikus dalokat énekli, a szövegeket szállóigeként idézi. A darab egy tetralógia része, az Atilla, Isten kardja, a Veled, Uram! és az Árpád népe című művek nemcsak

a közös történelmi szál révén kapcsolódnak egymáshoz, de zeneileg is közös motívumok kötik őket össze, a wagneri vezérmotívum-technika mintájára. A Kun Lászlóról készült zenés történelmi játék, A kiátkozott szintén idéz a tetralógia ismert dallamaiból.

A tetralógia zeneileg erős fejlődést mutat be. Az István, a király még csak szvitszerűen összefűzött dalok sorozata, amelyek különleges kapcsolatban állnak egymással. Két bakelitlemez összesen négy oldalára készültek, amelyeken a számok sorrendje zenei karakter és téma szempontjából hasonló szerkezetet mutat, ezt az ismétlődő, visszatérő és az egyes karakterekhez kapcsolódó zenei motívumok is erősítik. A Veled, Uram! szintén ehhez nyúl vissza, de már egy színházi dramaturgia mentén szerkesztett, némiképp a musical műfajához kötődő darabban, az Árpád népe viszont egy már wagneri értelemben egybekomponált kortárs opera, amely összegzi a könnyűzene és a klasszikus zene eszköztárát. Nem véletlen, hogy Árpád és András szerepét csak képzett operaénekes tudja elénekelni, míg a lázadó Levente rocker-hangképzést igényel.

Az Atilla, Isten kardja, amelynek első változata az István, a király után és a Veled, Uram! előtt készült, egy sokkal operaszerűbb mű, amelynek második változata dramaturgiailag átdolgozott, koncentráltabb. Ott Rezső készített belőle oratóriumváltozatot, amely rövidített formában a legfontosabb dallamokat tartalmazza, a hosszú és szövevényes cselekménynek a keresztmetszetét mutatja be. Az Atilla, Isten kardja mindegyik változata az Árpád népe irányába mutat, egyes karakterek a népzenei, mások az operai, megint mások a rockzene világából érkeznek, így eltérő hangképzést igényelnek. A zene is sokrétű, a már említett ujjur népzenei gyökerek mellett a magyar népzene, a wagneri igényű klasszikus zene és a rockzene egyaránt megjelenik benne. Hangszerelése is Wagner irányába mutat: nagyon erős benne a rézfúvósszekció. A népi hangszerek sem maradnak el, a töröksíp, a koboz állandó kísérője bizonyos karaktereknek és visszatérő zenei motívumoknak.

ISTVÁN, A KIRÁLY: A NEMZETI MINIMUM RÉSZE

Szörényi Levente a színpadi művek terén a magyar népzene, néptánc és a könnyűzene ötvöztetésével olyan új irányzatot hozott létre, egyedülálló stílust teremtett, amely hatásában Erkel Ferenc magyar történelmi témájú operáival, különösen a Bánk bánnal állítható csak párhuzamba. Ez a két mű a kulturális nemzeti minimum részeként azon magyar zeneművek közé tartozik, amelyeket életkortól és zenei képzettségtől függetlenül a legtöbb magyar ember ismer szerte a világon.

„A Hunyadi László és a Bánk bán valójában nem történelmi opera, hanem egy nem-

zeti mitológia szép művészi megörökítése” – írja Fodor Géza a Muzsika című lapban a Hunyadiról készített Erkel vákuumban című zenekritikájában. Fodor megállapítása arra a jelentős különbségre hívja fel a figyelmet, amely a színpadi művekben gyakran megjelenő általános történelmi téma keretei és a számos politikai-társadalmi üzenettel megtoldott mítoszteremtés között húzódik. Erkel operáin kívül egyetlen zeneszerző színpadi műveire áll meg ez az állítás, Szörényi Levente alkotásaira. A két életmű között ezenkívül is számos zenei, történelmi, társadalmi kapcsolatot, párhuzamot találunk. Különösen időszerű ezekről a kapcsolódási pontokról beszélni, elsősorban a Bánk bán és az István, a király összehasonlítása kapcsán, hiszen a nemzeti alaptanterv részeként mindkét mű minden magyar iskolás gyermekhez eljut az iskolai ének-zene oktatás részeként. A két szerző operái, különösen a Bánk bán és az István, a király közötti párhuzamok sora nem független attól a tényről, hogy nagyon hasonló politikai-társadalmi szituációban született művekről beszélünk, olyanokról, amelyek találkoztak a nemzet akkori vágyaival, problémáival, az aktuális rendszerkritikával. Éppen ezért is váltak a történelmet, a társadalmi változásokat formáló alkotásokká, s talán ezért is tekintjük annyira forradalmi jelentőségűnek ezt a két művet. Az István, a király királydombi ősbemutatóját például a politikai elemzők közül is többen egyenesen a rendszerváltást előkészítő eseményként tekintik. Ugyanakkor talán ez is az oka annak, hogy ez a két darab és a mondanivalója – miközben a világ teljes magyar lakosságát megéri – nemzetközi téren nem igazán tudott komolyabb pályát befutni, annak ellenére, hogy a jellegzetes magyar konfliktushelyzetek mellett olyan általános jelenségeket mutatnak be, mint a féltékenység, a testvérharc vagy épp a szegénység, az elnyomás, a vallási intolerancia és az ezek elleni küzdelem. A témaválasztás mint a politikai rendszer kritikája és az aktuálpolitikai mondanivaló nagyon fontos szerephez jut a művekben, miközben valóban egyfajta mítoszteremtés zajlik. Mindkét szerzőnél fontos üzenetté válik a cselekmény, a történelmi párhuzamokkal hívják fel a figyelmet az újra aktuális problémákra, a mítoszteremtés pedig ugyanezt pozitív példa- és iránymutatással erősíti meg. A közös mondanivaló is egyértelmű: magyarok egy csoportja a nemzet hagyományait érzi veszélyeztetve, mert egy idegen kultúrát próbálnak meg felülről az országra erőltetni, és közben egy belső elnyomás is fennáll.

Erősíti a kapcsolatot a két mű között, hogy a Bánk bán és az István, a király bemutatásának körülményei is hasonlóak voltak. Az elnyomás, a jól eltalált párhuzamok egyfajta nemzeti ünneppé alakították mindkét bemutatót, és ehhez az érzéshez próbált minden előadás alkalomával visszatalálni a közönség. Nyilván annak is oka van, hogy bő 100 évnek kellett eltelnie, mire annyira megváltozott a zenei ízlés és a korstílus, hogy a Bánk bán mellé nemzeti operának odakerülhetett az István, a király is.

Az egyik legfontosabb kapcsolódási pont Erkel Ferenc és Szörényi Levente között a népzene mint a nemzeti jelleg kifejezésének egyik legfontosabb eszköze, ezen belül egyfelől a népi hangszerek zenekarba emelése, másfelől pedig a népzene feldolgozásának, megjelenítésének a módja és jellemábrázolási funkciója.

A másik fontos kapcsolódási pont a Himnusz-dallam, amely az István, a király zenéjében több ponton is megjelenik feldolgozva, ahogy később a tetralógia számos jelentős pillanatában. Szokolay Sándor zeneszerző jegyezte meg a királydombi bemutató után, hogy amikor meghallotta a Himnusz dallamtöredékét a zene folyamatában, például a Felkelt a napunkat felvezető domináns szeptimben, már tudta, hogy a végén el is fogják énekelni. A Himnusz tehát nemcsak véletlenül és a hangulat ünnepélyessé tétele miatt került a darab végére, hanem zeneileg tudatosan elő lett készítve, a darabnak szerves része.

Az István, a királyt népzenei szempontból is mérföldkőnek tekinthetjük. A réteggkultúrának számító táncházmozgalom ekkor került először reflektorfénybe. A hatalmas néptáncos tánckar, a mezőszéki koreográfiák mellett egy buzai halottkísérő is megjelenik a darabban. Szörényi Levente kezdettől figyelemmel kísérte a táncházmozgalmat, részt vett a Muzsikás lemezfelvételein zenei rendezőként, énekelt is a lemezeiken, és barátságot kötött ifjabb Csoóri Sándorral, akit erdélyi gyűjtőútjaira is elkísért, itt ismerte meg személyesen Kallós Zoltánt. Géza fejedelem temetésén egy konkrét mezőszéki halottkísérő hangzik el, amelyet Szörényi Levente egy buzai Kallós-gyűjtésből emelt át. Az István, a királyban ez a dallam, mielőtt átalakul gregorián jellegű vokális melódiává, utalva a népzene és az egyházi zene kölcsönhatásaira, töröksípokon hangzik el. Tudjuk, hogy a ma ismert vonósbanda elterjedése előtt a teljes magyar nyelvterületen „síp-pal-dobbal” zenélhettek. Ez például az archaikusabb és a vonósgyakorlattal csak a XIX. század második felében találkozó gyimesi népzene fúvós-megoldásaiban is tetten érhető, ahogy éppen a Gyimesben gyűjtött Rákóczi-mars és annak töröksípszerű hangszerre utaló jellege vezette el a kutatókat a mai Törökország területére. Vujicsics Tihamér éppen a Rákóczi-mars törökországi változatáért indult útnak, amikor a repülőgépe lezuhant, a dallam szintén fúvósváltozatát végül Kobzos Kiss Tamásnak sikerült megtalálnia egy törökországi gyűjtés során. A mezőszéki zene hatása nem áll meg itt a darabban, valahányszor Koppány lánya, Réka karaktere színre lép, Szörényi Levente megidézi a mezőszéki népzeneát a dallamszerkesztés és a díszítések alkalmazása során. Nemegyszer a klasszikus mezőszéki vonósbanda is megjelenik hegedűvel és háromhúros népi brácsával, és a kíséretben is visszaköszön az a jellegzetes dúr hármashangzatokra épülő harmonizációs stílus, ami a mezőszéki népzeneére jellemző. A „Halld meg, Uram, a kérésem...” kezdetű, Réka által énekelt dal sorszerkezete a népdalokéhoz hasonló, kifejezetten – a magyar népzeneben is különlegesenek számító – mezőszéki népdalkincsre emlékeztet.

Az István, a király egyrészt a nemzeti összetartozás érzésének Kádár-kori újraéledését hozta magával, és a darab ősbemutatójának eufóriája elősegítette a rendszerváltás folyamatát. A rockopera a táncházmozgalom népszerűsítéséért is sokat tett, ez volt az első mű, ahol nemcsak az addig réteggkultúrának számító néptáncos világ hallhatta, láthatta a magyar népzenei-néptáncos hagyományokat korszerű színpadi előadásban, Novák Ferenc „Tata” látványos koreográfiáival és a korszak összes neves népzeneszének aktív közreműködésével.

ROCKBALLADÁK

A népzenei világhoz is erősen kötődik a Kőműves Kelemen és a Fehér Anna, a két rockballadát is számos ponton összeköti a cselekmény és a zene.

A két rockballada, különösen a Kőműves Kelemen jelentősége elsősorban abban áll, hogy a népzene és a néptánc felkerül a színpadra. Szörényi Levente kapcsolata ugyanis nemcsak a népzenevel indult meg, de ezen keresztül a néptáncsal is, amelynek egyik fontos alakja Novák Ferenc Tata, aki évtizedeken keresztül kísérte végig több Szörényi-előadás, közöttük számos István, a király rockopera színrevitelének rendezéseit koreográfusként. Novák Tatával az együttműködés a Kőműves Kelemennel indul, és ez az az időszak, amelyik – Novák Tata jelentős szerepével szorosan összefüggésben – a táncházmozgalomból és az autentikus néptáncgyűjtésekből épülő néptáncalapú táncszínház egyik fontos hőskorszaka is. Ennek a főbb jegyeit láthatjuk viszont a Kőműves Kelemenben, majd egy évvel később a Királydombon az István, a királyban, amely óriási hatását tekintve már vízválasztóként működik a műfajban is. Szörényi Levente a színpadi művek terén ugyanis a magyar népzene és a könnyűzene ötvözésével olyan új irányzatot hoz létre, amely a műfajában teljesen új. Nem olyan, mint a nemzetközi musical, és éppen ezért a mozgáskultúráját is máshonnan kell kölcsönöznie, örökölnie. Ezen a ponton kapcsolódik a rockballadához, rockoperához a magyar néptánc alapú táncszínház, és Novák Ferenc Tata.

A magyar néptánc alapú táncszínház első próbálkozásai már az ötvenes években elindulnak. Novák Ferenc Tata és Foltin Jolán a két legjelesebb képviselője és tulajdonképpen a kialakítója ennek az autentikus néptáncot táncos anyanyelvként, de már csak eszközként használó műfajnak, amelyet már nem néptáncelőadásnak, hanem művészi értékű színpadi alkotásnak kell neveznünk, noha az elemei egytől egyig a folklórból származnak. A táncházmozgalom a nyolcvanas évek elejére már kialakítja a saját táncszínházának irányzatait, jellegzetes vonásait, és a Szörényi-művek nagy folklóralapú jeleneteivel ez a két, egymástól egyébként teljesen független műfaj, a táncszínház és a magyar rockopera, rockballada a nyolcvanas években egymást segítve, erősítve fejlődik.

Novák Ferenc Tata a Táncélet.hu magazinnak Ne féljeteK címmel 2016. április 20-án adott interjúja nagyon jól összefoglalja ezt a kapcsolatot, és a hosszú távú hatást. „Az első István, a király után sok volt a politikai támadás, és azon voltak kiakadva, hogy én hogyan dolgozhatok rockerekkel. A mesterem, Molnár István azt mondta, »maga olyan rendes fiú, Novák, miért keveredik ilyen jabrancok közé?« Miután a Kőműves Kelemennek ilyen óriási, átütő sikere volt, Szörényi Levente és társai úgy gondolták, bevesznek az alkotógárdába. Egy éven keresztül minden csütörtökön összejöttünk, és ott minden részletet megtárgyaltunk. Már a bemutató előtt fél évvel tudomásul vették, hogy folklórt fogok csinálni, hogy ezzel is jelképezsem, a nép ezt, a jelmezeseK pedig mást képviselnek. Annak, hogy rockzenére folklorisztikus táncok vannak, hatalmas sikere lett. Copyrightolnom kellett volna, mert utána mindenki ezt utánozta.”

Bár nem tánc és zene, de ha már a nyolcvanas évek vízválasztó határkövéről beszélünk, érdemes pár szót ejteni más korabeli Kőműves-adaptációkról is: meg kell említenünk Deim Pál 1980 és 1983 között készült, ismert Kőműves Kelemenné-sorozatát is. Ezek az alkotások a bizonyítékai, hogy a nyolcvanas években nem egy alkotó látott párhuzamot a népballada és az akkori kor eseményei között, a korszellem könnyen tudott azonosulni az eredeti népballadában felvetett morális kérdésekkel. Deim Pálnál már a hetvenes évektől megfigyelhető a Kőműves Kelemenné-témának a megjelenése, ilyen például a Minden értelmetlenül meghalt ember emlékére című, 1971-ben készült alkotása.

Az 1988-ban elkészült Fehér Anna a Kőműves Kelemen szerkezetét követi, prózai részekkel, betétdalokkal. Ebben szerepel a Múltidéző című dal is, amelyben megidézik a Kőműves Kelemen balladáját. Ez egy fontos drámai pillanat, ugyanis eközben hangzik el az a prózai párbeszéd, amelyből kiderül a kapcsolat a két mű és szereplői között. A beszélgető öregekről kiderül, hogy ők voltak az egykori gyilkos kőművesek, például az a Máté, akinek a Kőműves Kelemenben nincs is felesége, ezért tét nélkül áll be az egyezésbe, a Fehér Annában az Annát meggyalázó, Lászlót kivégeztető bíró.

A Fehér Anna zeneileg erősen népzenei kötődésű. A Kőműves Kelemen folytatása abban az értelemben is, hogy az áldozatról szól, és itt kötődik az István, a király mondanivalójához is, ahol a nagy mű, az ország, az állam, a kereszténység érdekében szintén áldozatra kerül sor, ez az áldozat Koppány. Zeneileg az István, a király hatását halljuk a Fehér Annában: a Kettészakít a világ mezősegi népdalfordulatokat idéző zenéje az István, a királyból a Réka karakteréhez kapcsolódó dallamokra hasonlít, ezt erősíti a közel egyforma hangszerelés is.

Egészen különleges nemcsak az életműben, de a nemzetközi zenei életben is a Fénylő öled-

nek édes örömében – Innin és Dumuzi sumér oratórium témaválasztása, amely sumér-akkád eposzok szövegeinek felhasználásával készült. A szövegek mellett különleges a mű zenei anyaga is: lényegében sokkal inkább kortárs klasszikus kompozíció, mint könnyűzene, nem is adható elő, csak képzett énekesekkel és professzionális kórossal, zenekarral. A gyönyörű dal-
lamokat felvonultató mű egyedülálló gyöngyszem saját korában. Sajnálatos, hogy kevésbé ismert, ennek oka, hogy csak néhányszor hangzott el előben.

A magyar zenetörténet dallamaiból és rokon népek népzeneiből is idéz Szörényi Levente Jankovics Marcell rajzfilmjéhez komponált különleges zenéje és egy abból készített zenekari szvitje, az Ének a csodaszarvasról, a Wass Albert Adjátok vissza a hegyeimet! című regényének bevezető szövegére készített kóruskantátája, az Elég volt! pedig Trianon tragédiájának állít emléket. Mindkét mű sokkal erőteljesebben kötődik a klasszikus kortárs zenéhez, mint a könnyűzenéhez, lényegében – divatos kifejezéssel élve – crossover-alkotás.

Zikkurat Nonprofit Kft .

Székhely: H-1137 Budapest, Szent István krt. 2. IV / 23.

Tel. / fax: +36 (1) 340 - 55 60; +36 (1) 329-30 11

web: www.zikkurat.hu, e-mail: info@zikkurat.hu

